

การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
ของประเทศไทย

โดย

นายพงศ์บุญ ปองทอง

รองเลขาธิการ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๗

ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๗ – ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

เรื่อง การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

ลักษณะวิชา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ผู้วิจัย นายพงศ์บุญ ปองทอง หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๗

การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค ช่องว่างและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแนวทาง มาตรการ และกลยุทธ์การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ตลอดจนแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคเอกชน โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษากฎหมาย นโยบาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องที่ใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย และแนวทางการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการจัดการซึ่งประกอบด้วยการอนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง ศึกษาตัวอย่างการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ดีของชุมชนและหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และข้อมูลจากแบบสอบถามตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคประชาชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำ สรุปข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ดังนี้ ๑) การสร้างความรู้และความตระหนัก ได้แก่ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรวบรวมและเผยแพร่วิธีปฏิบัติที่ดี สร้างความเข้าใจและส่งเสริมบทบาทภาคธุรกิจในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำและการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน และส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำในสถาบันการศึกษาทุกระดับ เป็นต้น ๒) การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ได้แก่ อนุรักษ์ และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (การปรับตัว และป้องกัน) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย เป็นต้น ๓) การบริหารจัดการ ได้แก่ จัดตั้งคณะกรรมการ/อนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับจังหวัดเพื่อบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน จัดทำแผนจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับพื้นที่ และส่งเสริมการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น

คำนำ

พื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเป็นระบบนิเวศที่มีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในโลก มีคุณค่าสำคัญโดยรวมของพื้นที่ชุ่มน้ำกล่าวโดยสรุป ได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำ แหล่งเก็บกักน้ำฝนและน้ำท่า ป้องกันน้ำท่วม ป้องกันน้ำเค็มมิให้รุกเข้ามาในแผ่นดิน ป้องกันชายฝั่งพังทลาย ดักจับตะกอน และแร่ธาตุ ดักจับสารพิษ เป็นแหล่งของทรัพยากรและผลผลิตธรรมชาติที่มนุษย์เข้าไปเก็บเกี่ยวใช้ประโยชน์ มีความสำคัญต่อการคมนาคมในท้องถิ่น เป็นแหล่งรวมสายพันธุ์พืชและสัตว์ มีความสำคัญด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นแหล่งศึกษาวิจัยทางธรรมชาติวิทยา และยังเป็นแหล่งควบคุมสภาพภูมิอากาศ แต่ในปัจจุบัน พื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยยังคงถูกบุกรุก คุกคามอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้มีสาเหตุสำคัญมาจากการขาดความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ ยังคงมีอีกหลายภาคส่วนที่เห็นว่าพื้นที่ชุ่มน้ำแหล่งน้ำจัดโดยเฉพาะพื้นที่ลุ่มที่มีน้ำท่วมถึงตามฤดูกาล เป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่า สมควรเข้าไปพัฒนาให้เพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งการสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทนี้ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาอุทกภัยและภัยแล้งซ้ำซาก อีกทั้งยังเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ งานวิจัยนี้จัดทำขึ้นเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย แนวทางการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย และข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

(นายพงศ์บุญ ปองทอง)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๗

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	4
บทที่ 2 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย	5
กฎหมาย/ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	5
นโยบายและแผนระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	15
อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ	18
บทที่ 3 การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น	20
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม	20
ตัวอย่างการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน	23
บทสรุปผลสำเร็จจากการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	31
บทที่ 4 การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย	32
นโยบายและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง	32
ผลการทำแบบสอบถามเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	44
การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมโดยวิธี SWOT	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๕ สรุปข้อเสนอแนะ	54
ประเด็นปัญหาและอุปสรรค	54
ข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ	54
บรรณานุกรม	59
ภาคผนวก	60
ภาคผนวก ก มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	61
ภาคผนวก ข องค์ประกอบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ	67
ภาคผนวก ค แบบสอบถาม การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย	71
ภาคผนวก ง ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม	75
ประวัติย่อผู้วิจัย	77

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2-1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย	7
3-1 สรุปผลสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ	32
4-1 หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ	33
4-2 สรุปการวิเคราะห์ SWOT	50

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่

- 5-1 สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุง
ประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ

57

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑. ความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ

พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายถึง พื้นที่แหล่งน้ำในแผ่นดินที่ทั้งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่มีลักษณะท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็ม รวมถึงพื้นที่ที่เป็นทะเลและชายฝั่ง ตลอดจนรวมถึงระบบนิเวศชายฝั่งและหมู่เกาะซึ่งล้อมรอบด้วยระบบนิเวศที่มีความเชื่อมโยงกัน แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑.๑ พื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดินที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ห้วย หนอง คลอง บึง บ่อ กระพัง (ตระพัง) แม่น้ำ ลำธาร แคว ละหาน ชายคลอง ฝิ่งน้ำ สบธาร สระ ทะเลสาบ แอ่ง ลุ่มกุด หู้ง กว๊าน มาบ ป่าบุง ป่าทาม พรุ สบู่ น้ำตก แก่ง

๑.๒ พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นทะเลและชายฝั่งทะเล หมายถึง พื้นที่ชายฝั่งทะเลในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุดมีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน ๖ เมตร และหมายรวมถึง ระบบนิเวศชายฝั่งทะเลที่ล้อมรอบด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำและมีระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ หมู่เกาะ หาดหิน แนวปะการัง หญ้าทะเล หาดทราย หาดโคลน หาดเลน ชายทะเล พืดหิน คุ้ง อ่าว ดินดอนสามเหลี่ยม ชะวากทะเล ป่าเลน ป่าโกงกาง ป่าจาก และป่าชายหาด

๑.๓ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ นาข้าว นาเกลือ การทำการเกษตรแบบมีน้ำท่วมถึงแบบถาวรและชั่วคราว การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำฟาร์ม และคลองส่งน้ำต่างๆ

๒. คุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ

คุณค่าโดยรวมของพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร แหล่งพลังงาน แหล่งกักเก็บน้ำฝนและน้ำท่า ป้องกันน้ำท่วมและภัยแล้ง ป้องกันน้ำเค็มมิให้รุกเข้ามาในแผ่นดิน ป้องกันชายฝั่งพังทลาย ช่วยเติมน้ำให้กับแหล่งน้ำใต้ดิน ดักจับตะกอนและแร่ธาตุ ดักจับสารพิษ ดักจับและกักเก็บคาร์บอน เป็นแหล่งทรัพยากรและผลผลิตธรรมชาติที่มนุษย์เข้าไปเก็บเกี่ยวใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์พืชและสัตว์ มีความสำคัญทางนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งของผู้ผลิตที่สำคัญในห่วงโซ่อาหาร ความสำคัญด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และเป็นแหล่งศึกษาวิจัยทางธรรมชาติ

๓. สถานภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำ ครอบคลุมพื้นที่อย่างน้อย ๒๒,๕๕๕,๑๐๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๕ ของพื้นที่ประเทศไทย โดยแบ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำน้ำจืด และพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล โดยเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำน้ำจืดประมาณร้อยละ ๔๔.๘ ของพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งหมด และเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเลอีกประมาณร้อยละ ๕๕.๒ ของพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งหมด ทั้งนี้ยังไม่ได้รวมพื้นที่นาข้าวซึ่งครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ ๕๗,๓๘๕,๙๐๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘ ของพื้นที่ประเทศไทย พื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยถูกคุกคามมาโดยตลอด ซึ่งข้อมูลจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศสีของกรมแผนที่ดิน พบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ – ๒๕๕๒ มีพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทโดยพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนองบึง ประมาณ ๑,๕๒๗,๗๓๗ ไร่ ประเภทพรุ ประมาณ ๖๘๙,๕๓๘ ไร่ และในปี ๒๕๕๓ – ๒๕๕๖ พื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนองบึง ลดลงเหลือ ๑,๔๗๘,๓๑๐ ไร่ และพื้นที่พรุเหลือ ๔๗๐,๗๓๗ ไร่

๔. ปัญหาการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำ

ปัจจุบันปัญหาการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยมีแนวโน้มที่สูงขึ้น มีสาเหตุที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

๔.๑ ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำไม่ปรากฏอยู่ในกฎหมายใดหรือแม้แต่ในรัฐธรรมนูญ มีแต่หน่วยงานมากมายใช้ประโยชน์แต่ไม่มีหน่วยงานดูแลรักษาและคุ้มครองโดยตรง มีเพียงมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ซึ่งเห็นชอบให้มีการขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญและมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

๔.๒ ประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานพัฒนา ผู้ประกอบการ และนักการเมือง ขาดความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ

๔.๓ การบุกรุกที่ดินในพื้นที่ชุ่มน้ำท้องถิ่นโดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นที่สาธารณะประโยชน์และมี นสล. เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้รับการเอื้ออำนาจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐออกเอกสารสิทธิให้

๔.๔ การขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร และการบริหารจัดการที่เหมาะสม จากแนวคิดและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งผลการศึกษาจะใช้ในการปรับปรุงมาตรการ กลยุทธ์ ตลอดจนแผนการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความสอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) และพันธกรณีของความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาดและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัย การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศมี วัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค ช่องว่างและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
๒. เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแนวทาง มาตรการ และกลยุทธ์การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศตลอดจนแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคเอกชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ ครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษากฎหมาย นโยบาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องที่ใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ และแนวทางการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการจัดการซึ่งประกอบด้วยการอนุรักษ์ พันธุ์ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน โดยมีระยะเวลาการศึกษาตั้งแต่ ธันวาคม ๒๕๕๗ – มิถุนายน ๒๕๕๘

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการศึกษา สรุปได้ดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ข้อมูลการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยในปัจจุบัน หน่วยงาน กฎหมาย นโยบาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ
๒. ศึกษาตัวอย่างการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ดีของชุมชนและหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๓. สัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคประชาชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ (ภาคผนวกที่ ก)
๔. ศึกษาและวิเคราะห์ช่องว่างของกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศในปัจจุบัน
๕. จัดทำข้อเสนอแนะและแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๒. ใช้เป็นข้อมูลเพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแนวทาง มาตรการ และกลยุทธ์ในพัฒนารูปแบบการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ
๓. ประชาชนโดยเฉพาะที่อาศัยในชนบทและต้องพึ่งพาพื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรงในการดำรงชีวิตจะมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นเพราะพื้นที่ชุ่มน้ำที่สมบูรณ์จะเป็นทั้งแหล่งอาหารและแหล่งน้ำ
๔. สามารถประยุกต์ใช้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางธรรมชาติ (natural infrastructure) เพื่อลดและบรรเทาปัญหาอุทกภัยและภัยแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการลงทุนน้อยทำให้ประเทศสามารถประหยัดงบประมาณได้มาก

บทที่ ๒

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ของประเทศไทย

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

๑. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยมีหลายฉบับ ได้แก่

๑.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

๑.๑.๑ หมวดที่ ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

๑.๑.๑.๑ ส่วนที่ ๑๐ สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน

ประกอบด้วย

๑) มาตรา ๕๖ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นเว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

๒) มาตรา ๕๗ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาเรื่องดังกล่าว

การวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การวินิจฉัยสิทธิมนุษยชน การวางแผนผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน การออกกฎหมายที่อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียสำคัญของประชาชน ให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ

๑.๑.๑.๒ ส่วนที่ ๑๒ สิทธิชุมชน

๑) มาตรา ๖๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

๒) มาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติ และต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตาม บทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง

๑.๑.๒ หมวดที่ ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

๑.๑.๒.๑ ส่วนที่ ๘ แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๑) มาตรา ๘๕ รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

๑.๑) กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

๑.๒) กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง โดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

๑.๓) จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

๑.๔) จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

๑.๕) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดจนควบคุมและกำจัดการมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

๑.๒ กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ มีทั้งสิ้น ๑๒ ฉบับ มีรายละเอียดดังตารางที่ ๒.๑ ซึ่งในจำนวนนี้มี ๕ ฉบับ ที่กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ระบบนิเวศซึ่งรวมพื้นที่ชุ่มน้ำและสิ่งมีชีวิตโดยตรงที่เกี่ยวข้องกับ ๖ หน่วยงาน และอีก ๙ ฉบับ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นความรับผิดชอบของ ๑๑ หน่วยงาน

ตารางที่ ๒-๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย

กฎหมาย	สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
<p><u>๑. กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ</u></p> <p>๑.๑ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔</p>	<p>- ห้ามมิให้บุคคลใดเปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย บึง ท่วมทันหรือเหือดแห้ง หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือปิด หรือทำให้เกิดขวางกั้นทางน้ำหรือทางบก ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ (มาตรา ๑๖)</p>	<p>กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช</p>
<p>๑.๒ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗</p>	<p>- ห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เฝ้าป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า หรือกระทำความผิดประการใดๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งรวมถึงการครอบครอง เปลี่ยนแปลงทางน้ำในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (มาตรา ๑๔)</p>	<p>กรมป่าไม้</p>
<p>๑.๓ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕</p>	<p>- ให้อำนาจหน้าที่แก่กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในการสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า โดยกำหนดมาตรการในการควบคุมกำกับ การกำหนดกฎเกณฑ์บริเวณและสถานที่ห้ามล่าสัตว์ป่า และติดตามการดำเนินงาน การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเร่งรัดการขยายพันธุ์สัตว์ป่า การดำเนินการและปรับปรุงมาตรการในการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศ</p>	<p>กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช</p>
<p>๑.๔ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๔๙๐</p>	<p>- กำหนดที่รักษาพืชพันธุ์ คือ ที่จับสัตว์น้ำซึ่งในบริเวณพระอารามหรือปูชนียสถาน หรือติดกับเขตสถานที่</p>	<p>กรมประมง</p>

ตารางที่ ๒-๑ (ต่อ)

กฎหมาย	สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
<p>และแก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติการประมง (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๒๘</p>	<p>ดังกล่าวบริเวณประตุน้ำ ประตุน้ำฝาย หรือทำนบ หรือที่ซึ่งเหมาะแก่การรักษาพืชพันธุ์ (มาตรา ๘)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ห้ามมิให้บุคคลใดทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่รักษาพืชพันธุ์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมประมง (มาตรา ๙) - ห้ามมิให้บุคคลใดขุดหรือสร้างบ่อล่อสัตว์น้ำในที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ (มาตรา ๑๔) - ในที่ดินอันบุคคลถือกรรมสิทธิ์ บุคคลย่อมขุดหรือสร้างบ่อล่อสัตว์น้ำได้ แต่ต้องไม่เป็นการเสียหายแก่พันธุ์สัตว์น้ำในที่รักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำ (มาตรา ๑๓ และ ๑๔) - ห้ามมิให้บุคคลใด เท ทิ้ง ระบาย หรือทำให้วัตถุมีพิษตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา ลงไปในที่จับสัตว์น้ำ หรือกระทำการใดๆ อันทำให้สัตว์น้ำมีนเมา หรือเททิ้ง ระบาย หรือทำให้สิ่งใดลงไปในที่จับสัตว์น้ำในลักษณะที่เป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำหรือทำให้สัตว์น้ำเกิดมลพิษเว้นแต่เป็นการทดลองทางวิทยาศาสตร์และได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ (มาตรา ๑๙) - ห้ามมิให้บุคคลใดใช้กระแสไฟฟ้าทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำ หรือใช้วัตถุระเบิดในที่จับสัตว์น้ำ ไม่ว่ากรณีใด เว้นแต่เพื่อประโยชน์ของทางราชการหรือได้รับอนุญาตจากอธิบดี 	
<p>๑.๕ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕</p>	<p>- ให้อำนาจคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำในแต่ละพื้นที่ (มาตรา ๓๒)</p>	<p>สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากร</p>

ตารางที่ ๒-๑ (ต่อ)

กฎหมาย	สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
	<ul style="list-style-type: none"> - ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง (รวมทั้งเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ) ซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอขอความเห็นชอบตามที่ประกาศกระทรวงกำหนดด้วย (มาตรา ๔๖) - ให้จัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (มาตรา ๓๕) ซึ่งครอบคลุมการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ - ในกรณีที่ปรากฏว่าพื้นที่ใดที่มีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป (รวมทั้งพื้นที่ชุ่มน้ำ) หรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรืออาจได้รับผลกระทบ กระเทือนจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่าย หรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติอันควรแก่การอนุรักษ์และพื้นที่นั้นยังมิได้ถูกประกาศกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่นั้นเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้ (มาตรา ๔๓) - ให้รัฐมนตรีสามารถออกกฎกระทรวงตามมาตรา ๔๙ กำหนดมาตรการคุ้มครองและป้องกันอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ไว้ในกฎกระทรวงด้วย (มาตรา ๔๔) - ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียหรือของเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ (มาตรา ๖๙) 	<p>ธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม กรมควบคุม มลพิษ</p>

ตารางที่ ๒-๑ (ต่อ)

กฎหมาย	สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
๒. <u>กฎหมายเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ</u> ๒.๑ พระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พ.ศ. ๒๔๘๒	- เป็นกฎหมายที่รับรองการชลประทานของบุคคลเดียวหรือหลายบุคคล หรือราษฎร จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการเพาะปลูกของบุคคล คณะบุคคล หรือราษฎรในท้องที่ เพื่อประโยชน์แก่การแบ่งปันน้ำในยามขาดแคลน หรือเพื่อความปลอดภัย หรือผาสุกของสาธารณชน	กรมชลประทาน
๒.๒ พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ (แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. ๒๕๓๒)	- ให้อำนาจหน้าที่แก่กรมป่าไม้ ในการกำหนดหลักเกณฑ์ และควบคุมกำกับ การใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การทำไม้ และการเก็บหาของป่า เป็นต้น การควบคุมการก่อสร้าง แผ้วถางหรือเผาป่า หรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำลายป่า หรือเข้ายึดถือหรือครอบครองป่าเพื่อตนเองหรือผู้อื่น (มาตรา ๘๔) รวมทั้งการให้สัมปทานในการทำไม้ การเก็บค่าภาคหลวง และกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด	กรมป่าไม้
๒.๓ พระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๑	- ให้อำนาจแก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ในการจัดหาพลังงานไฟฟ้า ซึ่งรวมถึงการดำเนินการ เช่น การสร้างเขื่อนกั้นน้ำ ระบายน้ำ และกักเก็บน้ำ อ่างเก็บน้ำและโรงไฟฟ้า โดยให้ กฟผ. และกรมชลประทานร่วมกันออกข้อบังคับเพื่อกำหนดปริมาณน้ำที่จะกักเก็บหรือระบายน้ำออกจากอ่างเก็บน้ำ	การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
๒.๔ พระราชบัญญัติการประปานครหลวง พ.ศ. ๒๕๒๐	- ให้อำนาจแก่การประปานครหลวงในการสำรวจ จัดหาน้ำดิบ และจัดให้ได้มาซึ่งน้ำดิบเพื่อใช้ในการประปาในเขตกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และสมุทรปราการ	การประปานครหลวง
๒.๕ พระราชบัญญัติการประปาสวนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒	- ให้อำนาจแก่การประปาสวนภูมิภาค ในการสำรวจ จัดหาให้ได้มาซึ่งน้ำดิบเพื่อใช้ในการผลิตน้ำประปาในเขตท้องที่ซึ่งอยู่นอกเขตการดำเนินงานของการประปานครหลวง	การประปาสวนภูมิภาค

ตารางที่ ๒-๑ (ต่อ)

กฎหมาย	สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
๒.๖ พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. ๒๔๘๕	- ให้อำนาจหน้าที่แก่กรมชลประทานในการจัดหาน้ำชลประทาน เพื่อวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย ทั้งเพื่อเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณสุข โภค การอุตสาหกรรม การป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ และการคมนาคมทางน้ำ การจัดสรรน้ำชลประทาน และการอนุญาตให้ใช้น้ำชลประทาน	กรมชลประทาน
๒.๗ พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๓๕	- การรักษาสภาพแวดล้อมทางน้ำ การควบคุมดูแลการทิ้งของเสียและปฏิกูลลงในแม่น้ำ ลำคลอง และทะเล การควบคุมดูแลไม่ให้มีการบุกรุกหรือการก่อสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ รวมทั้งมีอำนาจควบคุมการขุดคลองบำรุงรักษาสภาพของแหล่งน้ำ สร้างเขื่อนป้องกันการพังทลายของตลิ่ง และป้องกันการกัดเซาะที่จะมีผลต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ (มาตรา ๑๑๙ (๒) และ ทวิ (๓)) - การดูแลรักษาและขุดร่องน้ำ ทางเดินเรือ แม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบและทะเลภายในน่านน้ำไทย ห้ามมิให้ผู้ใดขุดลอก แกะไข หรือทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงร่องน้ำทางเดินเรือ แม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบหรือทะเลภายในน่านน้ำไทย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากกรมเจ้าท่า (มาตรา ๑๑๗(๒))	กรมเจ้าท่า
๒.๘ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕	เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสะอาดและการจัดระเบียบในการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย ให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อกำหนดของท้องถิ่น และเทศบาล (ตามมาตรา ๒๐) ดังนี้ - ห้ามถ่าย เท ทิ้ง หรือทำให้มีขึ้นซึ่งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย ในที่หรือทางสาธารณะรวมถึงแหล่งน้ำ และทางระบายน้ำตามธรรมชาติ นอกจากในที่ที่ราชการส่วนท้องถิ่นจัดไว้ให้ ในกรณีที่มีเหตุอันอาจก่อให้เกิดความ	สาธารณสุขจังหวัดและเทศบาล

ตารางที่ ๒-๑ (ต่อ)

กฎหมาย	สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
	<p>เดือดร้อนแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงหรือผู้ที่ต้องประสบกับเหตุนั้น ดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นเหตุรำคาญตามมาตรา ๒๕ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งน้ำ ทางระบายน้ำ ที่อาบน้ำ ส้วม หรือที่ใส่มูลหรือเถ้า หรือสถานที่อื่นใดซึ่งอยู่ในทำเลที่ไม่เหมาะสมสกปรก มีการสะสมหรือหมักหมมสิ่งของ มีการเททิ้งสิ่งใดเป็นเหตุให้มีกลิ่นเหม็นหรือละอองสารเป็นพิษ หรือเป็นหรือน่าจะเป็นที่เพาะพันธุ์พาหะนำโรค หรือก่อให้เกิดความเสื่อมหรือ อาจจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ - ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจห้ามผู้หนึ่งผู้ใดมิให้ก่อเหตุรำคาญในที่หรือทางสาธารณะหรือสถานที่เอกชน รวมทั้งการระงับเหตุรำคาญด้วย ตลอดทั้งการดูแลปรับปรุง บำรุงรักษาทางน้ำ รางระบายน้ำ คู คลอง และสถานที่ต่างๆ ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือเพื่อระงับ กำจัดและควบคุมเหตุรำคาญต่างๆ ได้ 	
๒.๙ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๓๗	- ให้อำนาจแก่เทศบาล อบต. อบจ. ในการบำรุงรักษาทางน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจัดบริการสาธารณะต่างๆ (ปัจจุบันอยู่ระหว่างการถ่ายโอนภารกิจด้านการจัดการทรัพยากรน้ำหลายๆ ภารกิจจากส่วนกลางไปยังราชการส่วนท้องถิ่น)	องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล

๑.๓ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

ประเทศไทยไม่มีกฎหมายคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่อย่างถูกต้อง และเป็นไปตามหลักวิชาการเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และเพื่อให้การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของหน่วยงานต่างๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเริ่มจากการสำรวจและจัดทำบัญชีรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติของประเทศซึ่งได้เริ่มดำเนินงานในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ และแล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๕๔๑ และได้จัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยแบ่งเป็นสามระดับ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ๖๑ แห่ง พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ ๑๐๘ แห่ง และพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น พร้อมทั้งจัดทำมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ และได้เสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบต่อไป โดยเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกับทะเบียนรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ๖๑ แห่ง และระดับชาติ ๔๘ แห่ง และมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ แต่เนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น ประกอบกับปัญหาอุทกภัยในพื้นที่หลายจังหวัดของประเทศไทย ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน มีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งเกิดจากระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเป็นแหล่งรองรับน้ำและเก็บกักน้ำถูกบุกรุกทำลาย และ/หรือถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปใช้ประโยชน์รูปแบบอื่น อาทิ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม นิคมอุตสาหกรรม และชุมชนเมือง ซึ่งปัญหานี้ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นและมีแนวโน้มที่เข้าสู่ขั้นวิกฤต สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี และได้รับความเห็นชอบเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ได้มีการปรับปรุงมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ โดยเพิ่มมาตรการสำรวจและตรวจสอบขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น และยกระดับบางพื้นที่ขึ้นเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติและระดับนานาชาติ รวมทั้งปรับปรุงทะเบียนรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ โดยมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ๖๙ แห่ง พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ ๔๗ แห่ง และได้กำหนดมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำจากเดิม

๑๓ มาตราการ เป็น ๑๗ มาตราการ โดยมีรายละเอียดมาตรการ หน่วยงานรับผิดชอบหลักและ หน่วยงานสนับสนุนการดำเนินงานตามภาคผนวก ก

มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ ๕/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๖ มอบให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานนโยบายและ แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการ ดังนี้

๑. ทบทวนคำนิยาม (Definition) ของพื้นที่ชุ่มน้ำประเทศไทยให้เป็นไป ตามความมุ่งหมายของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งปรับปรุงหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนพื้นที่ ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ ให้มีความชัดเจนเหมาะสม และสอดคล้องกับ การดำเนินงานของประเทศ พร้อมทั้งทบทวนสถานภาพ และปรับปรุงทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มี ความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติให้มีความถูกต้องเหมาะสม

๒. จัดทำแผนที่แสดงขอบเขตและแนวกันชน (Buffer Zone) สำหรับพื้นที่ ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ ที่ยังไม่มีขอบเขตชัดเจน

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ รับทราบมติคณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ ๕/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๖

นโยบายและแผนระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

๑. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙)

เป็นแผนยุทธศาสตร์ชั้นนำทิศทางการพัฒนาประเทศระยะกลางเพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ ระยะยาว ที่ทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้เห็นพ้องร่วมกันกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ ปี พ.ศ. ๒๕๗๐ ไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรม ประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความ ปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงในอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและ แข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” ส่วนในช่วง ๕ ปีของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๑๑ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ ดังนี้ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมี ความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” และได้กำหนด ยุทธศาสตร์ ไว้ ๖ ด้าน ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่ สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของ อาหารและพลังงาน ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ ยุทธศาสตร์ที่ ๖ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับ

๑.๑ การอนุรักษ์ พื้นที่ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งรักษาและฟื้นฟูป่า ปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน ปรับปรุงการบริหารจัดการที่ดินและการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ

๑.๒ การปรับกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศเพื่อเตรียมพร้อมไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๑.๓ การยกระดับขีดความสามารถในการรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน มุ่งพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการบริหารจัดการ รวมถึงพัฒนาศักยภาพของชุมชน

๑.๔ การเตรียมความพร้อมรองรับกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ จัดลำดับพื้นที่เสี่ยงภัย ยกระดับการจัดการภัยพิบัติ

๑.๕ การสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤตจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มุ่งติดตามเฝ้าระวังมาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่อาจส่งผลกระทบต่อการค้าและการลงทุน

๑.๖ การเพิ่มบทบาทประเทศไทยในเวทีประชาคมโลกที่เกี่ยวข้องกับกรอบความตกลงและพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สนับสนุนการดำเนินงานตามพันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๗ การควบคุมและลดมลพิษ

๑.๘ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรมอย่างบูรณาการ มุ่งส่งเสริมสิทธิและพัฒนาศักยภาพชุมชนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ

๒. แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมจัดทำตามมาตรา ๑๓ มาตรา ๓๕ และมาตรา ๓๖ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ มีแนวคิดยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บน

แนวทางของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการใช้ องค์ความรู้ทั้งทางวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการตัดสินใจและได้กำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรม สมดุล มีประสิทธิภาพ และมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน” โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ชุ่มน้ำในยุทธศาสตร์ ที่ ๒

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล รักษา ติดตามและตรวจสอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มประสิทธิภาพและบทบาทการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของทุกภาคี และพัฒนางานความรู้และการส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่า ซึ่งได้กำหนดให้มีแผนงานในการสงวนรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ระยะปานกลาง โดยอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการคุ้มครองและสงวนรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำให้มีความยั่งยืน โดยสนับสนุนการเสนอให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญเป็นแรมซาร์ ไซต์ รวมทั้งมีการจัดทำแผนการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

๓. แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๖

- ๒๕๖๔

แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๖- ๒๕๖๔ เป็นกรอบด้านการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนของประเทศ โดยกำหนดวิสัยทัศน์ให้ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ความหลากหลายทางชีวภาพได้รับความสนใจในคุณค่าและความสำคัญ ได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดเพื่อรักษาบริการของระบบนิเวศคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ที่ยั่งยืน และอำนวยความสะดวกต่อมนุษย์ ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ชุ่มน้ำในยุทธศาสตร์ ที่ ๒ อนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ โดยได้กำหนดมาตรการที่ ๒ และ ๓ ดังนี้

๓.๑ มาตรการที่ ๒ อนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในระดับจังหวัด ท้องถิ่นและชุมชน โดยสนับสนุนให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ พร้อมทั้งผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแผนไปผสานสอดแทรกเข้าสู่นโยบายและแผนในระดับจังหวัด ท้องถิ่นและชุมชน

๓.๒ มาตรการที่ ๓ ลดภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

๓.๒.๑ ข้อ ๓.๓ ควบคุมและป้องกันทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พื้นที่ชุ่มน้ำและระบบนิเวศเปราะบางอื่น ที่อาจได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของชุมชน ภาวะมลพิษ การประมงเกินขีดจำกัด และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๓.๒.๒ ข้อ ๓.๔ ผลักดันให้ประเด็นความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ในหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่สำคัญทางความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ

๓.๒.๓ ข้อ ๓.๕ ผลักดันให้มีการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

๔. แผนอื่นที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ยังมีแผนระดับประเทศ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่

๔.๑ แผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ.๒๕๕๖ – ๒๕๙๓ ได้ผนวกประเด็นเรื่องการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน ไว้ ภายใต้ยุทธศาสตร์การปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๔.๒ แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ ๔ ปี (๒๕๕๘ - ๒๕๖๑) ของกรมทรัพยากรน้ำ ได้กำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ ดังนี้

๔.๒.๑ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ อนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ พัฒนาแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บ และการระบายน้ำรวมถึงการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ

๔.๒.๒ กลยุทธ์ที่ ๕ อนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ พัฒนาแหล่งน้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแหล่งน้ำ บรรเทาปัญหาอุทกภัยและภัยแล้ง ปันปันความอุดมสมบูรณ์ และรักษาระบบนิเวศ

๔.๓ แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่

๔.๓.๑ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๔.๓.๒ การสร้างปะการังเทียม

๔.๓.๓ การส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green and cool Agriculture)

๔.๓.๔ การยกเลิกเครื่องมือประมงทำลายล้าง

๔.๓.๕ การศึกษาวิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่หายากและใกล้สูญพันธุ์

๔.๓.๖ การส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นความตกลงระหว่างประเทศฉบับแรกที่มีความเฉพาะเจาะจงในระบบนิเวศ ได้รับการรับรองเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ณ เมืองแรมซาร์ สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อว่า อนุสัญญาแรมซาร์ ซึ่งเป็นข้อตกลงที่กำหนดกรอบการทำงานสำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ โดย

มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลกโดยสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด อนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ปัจจุบันมีประเทศ ๑๖๙ ประเทศ ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำในลำดับที่ ๑๑๐ เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑

๑. พันธกรณีหรือข้อตกลงหลักของการเข้าร่วมในภาคีอนุสัญญาฯ คือ

๑.๑ ภาคีจะต้องคัดเลือกพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติหรือนานาชาติอย่างน้อย ๑ แห่ง บรรจุในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือ แรมซาร์ ไซต์ (Wetland of International Importance : Ramsar Sites) และส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีอยู่ในทะเบียน

๑.๒ ภาคีต้องกำหนดและวางแผนการดำเนินงานการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด ไม่ว่าพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นจะอยู่ในทะเบียนหรือไม่

๑.๓ ทำการปรึกษากับภาคีอื่นๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชุ่มน้ำที่ตั้งอยู่ตามพรมแดนระหว่างประเทศ มีการใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกัน และมีการพัฒนาความช่วยเหลือสำหรับโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำ

๒. ตัวอย่างประเทศที่มีกฎหมายสำหรับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ประเทศที่มีการใช้กฎหมายสำหรับการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ ปัจจุบันมี ๑๓ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐออสเตรเลีย สาธารณรัฐคอซอวอ ราชอาณาจักรเดนมาร์ก สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ราชรัฐลักเซมเบิร์ก ราชอาณาจักรสเปน ราชอาณาจักรสวีเดน สมาพันธรัฐสวิส สาธารณรัฐตูนิเซีย สาธารณรัฐยูกันดา สหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐซิมบับเว โดยทุกประเทศให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน

บทที่ ๓

การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดและทฤษฎีเป็นส่วนหนึ่งของหลักการ ที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเดิม สามารถใช้สนับสนุนกิจกรรมหรือการดำเนินงานให้เกิดความชัดเจนของแนวทางตามที่กำหนดไว้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีในส่วนที่เกี่ยวข้องของการมีส่วนร่วม ดังนี้

๑. ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (๒๕๓๑: ๒๔-๓๖) กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยึดเอาการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักนั้นไม่ใช่ของใหม่ แต่เป็นยุทธศาสตร์ที่มีผู้ใช้กันมานาน โดยเฉพาะในงานพัฒนาชุมชน แต่ได้ถูกบดบังโดยกระแสความคิดทางการพัฒนาที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะกระแสความคิดที่มุ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งละเลยฐานะการพัฒนาที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ประสบการณ์ที่ผ่านมาได้ช่วยให้มีการพลิกฟื้นเอาการมีส่วนร่วมของประชาชนมาเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญอีกครั้ง

๑.๑ ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ ได้อ้างถึงองค์การสหประชาชาติว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมายครอบคลุมถึง

- ๑.๑.๑ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ
- ๑.๑.๒ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการ
- ๑.๑.๓ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการพัฒนา

๑.๒ นอกจากนี้ ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ ยังได้เสนอสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในแง่ของการบริหารการพัฒนาว่าประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

๑.๒.๑ จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

๑.๒.๒ ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น

๑.๒.๓ การดำเนินงานโครงการจะราบรื่น เมื่อได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น

๑.๒.๔ โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเมื่อมีการพัฒนามากขึ้น

๑.๒.๕ จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

๒. นักวิชาการบางคนมองประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแบบ “การมีส่วนร่วมที่แท้จริง” กับ “การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง” (Genuine / Nongenuine Participation) สำหรับ “การมีส่วนร่วมที่แท้จริง” หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบโครงการ เริ่มตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและความต้องการร่วมคิดและหาวิธีแก้ปัญหา หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ รวมถึงวางนโยบาย แผนงานหรือโครงการร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานหรือโครงการ ให้บรรลุตามที่กำหนดไว้ และร่วมควบคุมติดตามประเมินผล ส่วน “การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง” นั้น เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว

การมองประเภทของการมีส่วนร่วมอีกทัศนะหนึ่ง คือการมองในลักษณะของระดับการมีส่วนร่วม ซึ่งการมองในแง่ này จะแบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็นระดับ (Degree) ของการมีส่วนร่วมจากน้อยไปมากเป็น ๗ ระดับ ดังนี้

๒.๑ ระดับที่ ๑ ถูกบังคับ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมโครงการเพราะถูกบังคับ โดยไม่มีทางเลือกเลย

๒.๒ ระดับที่ ๒ ถูกล่อ ลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ ในรูปของค่าจ้าง แรงงาน หรือความสะดวกสบายบางอย่าง แต่เบื้องหลังจริง ๆ แล้ว เป็นการหาเสียงของนักการเมืองผู้หยิบยื่นโครงการมาล่อเท่านั้น

๒.๓ ระดับที่ ๓ ถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ ส่วนมากเป็นโครงการที่ทางราชการคิดขึ้นเองเรียบร้อยแล้ว แล้วพยายามชักชวนประชาชนให้ร่วมมือทุกรูปแบบ โดยอาศัยระบบการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ ว่าเป็นโครงการที่ดี ขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

๒.๔ ระดับที่ ๔ สัมภาษณ์และวางแผนให้ ลักษณะการมีส่วนร่วมชนิดนี้ จะปรากฏว่าเป็นปัญหาความต้องการ และเสียงเรียกร้องของประชาชนจะได้รับการเอาใจใส่ขึ้นบ้าง กล่าวคือผู้ที่ว่าโครงการจะสำรวจปัญหาความต้องการ ด้วยการเรียกประชุม สอบถาม สัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาของชาวบ้านคืออะไร ควรแก้ไขวิธีใด จะวางแผนอย่างไร และจะปฏิบัติตามแผนอย่างไร ยังคงเป็นเรื่องของทางราชการ

๒.๕ ระดับที่ ๕ มีโอกาสเสนอความเห็น ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นที่เกี่ยวกับการวางโครงการ และการดำเนินการตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังเป็นส่วนของราชการอยู่

๒.๖ ระดับที่ ๖ มีโอกาสเสนอโครงการ ในระดับนี้ทางราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนอาจจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร จะแก้ไขได้อย่างไร วิธีใดดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิ์เสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติด้วย

๒.๗ ระดับที่ ๗ มีโอกาสตัดสินใจ ในระดับนี้ ประชาชนจะเป็นหลักสำคัญของการตัดสินใจในทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลโครงการ

๓. ปธาน สุวรรณมงคล (๒๕๒๗: ๘๒) ได้อธิบายถึงปรัชญาของการพัฒนาชนบทแนวใหม่ที่เป็นการพัฒนาคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนยากจนในชนบท โดยยึดหลักสำคัญคือ การให้ชาวชนบทได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองโดยตนเอง การพัฒนาชนบทแนวใหม่นี้ จึงเป็นการทำให้ชาวชนบทรู้จักวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น เมื่อคนเกิดความสำนึกและมีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงแล้ว ขบวนการพัฒนาก็จะเกิดจากความสมัครใจและมีความเป็นตัวของตัวเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นเครื่องค้ำประกันว่าผล แห่งการพัฒนาจะตกอยู่กับประชาชนส่วนใหญ่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้ ยังได้เสนอขอบเขตการมีส่วนร่วมของชุมชน ในงานพัฒนาชนบท ซึ่งสอดคล้องกับ John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (๑๙๗๗: ๒๑๙) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ

๓.๒ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน

๓.๓ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการได้รับผลประโยชน์

๓.๔ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล

๔. Norman T. Uphoff ยังได้เสนอกรอบแนวคิดเบื้องต้น ในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทว่ามี ๓ มิติ และ ๒ บริบท ดังต่อไปนี้

๔.๑ สำหรับมิติ (Dimension) ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท มี ๓ มิติ ดังนี้

๔.๑.๑ มีส่วนร่วมในเรื่องอะไรบ้าง ซึ่งแบ่งเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยทางใดทางหนึ่ง (เช่น สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ การบริหารกิจกรรม หรือการประสานงาน) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลและดำเนินงาน

๔.๑.๒ มีส่วนร่วมกับใครบ้าง ได้แก่ มีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ทางราชการ นักพัฒนาเอกชน ทั้งนี้ ให้พิจารณาถึงคุณลักษณะของผู้เข้ามีส่วนร่วม ในเรื่องของสถานภาพ ครอบครัวยุค อาชีพและรายได้

๔.๑.๓. มีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง ได้แก่ มีส่วนร่วมโดยสมัครใจหรือถูกบังคับ ลักษณะรูปแบบของการมีส่วนร่วม โดยผ่านองค์กรประชาชนหรือโดยตรง ขนาดของการมีส่วนร่วม

ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมนั้น ช่วยเพิ่มพลังของประชาชน หรือเป็นเพียงการได้ติดต่อสัมพันธ์กับนักพัฒนาเท่านั้น

๔.๒ ส่วนบริบท (Contexts) ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทนั้นมี ๒ บริบทดังนี้

๔.๒.๑ ลักษณะของโครงการ โดยพิจารณาลักษณะของสิ่งนำเข้า ว่ามีความซับซ้อนของเทคโนโลยีเพียงใด ลักษณะของประโยชน์ที่ได้รับ (ได้รับประโยชน์เร็วหรือช้า) และเงื่อนไขที่ต้องกำหนด เช่น การเข้าถึงการบริหารโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ เป็นต้น

๔.๒.๒ สภาพแวดล้อมของกิจกรรมตามโครงการ ได้แก่ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางกายภาพ และธรรมชาติปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนปัจจัยทางการเมือง เป็นต้น

๕. จากแนวคิดนี้สามารถที่จะสรุปได้ว่า ความหมายตามแนวคิดนี้ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง ความรู้สึกร่วมของบุคคลหนึ่งที่อยู่ในกลุ่ม องค์กร หรือชุมชน ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลนั้นกระทำกิจกรรมได้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายของกลุ่มและเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มของตน ถ้าสมาชิกกลุ่มทุกคนขาดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในการกระทำ กิจกรรมใด ๆ แล้วสมาชิกก็จะไม่กระทำกิจกรรมนั้น ๆ เพราะถือว่าไม่ใช่เรื่องของตน จึงไม่อยากรุ่งเกี่ยวและไม่ร่วมรับผิดชอบใด ๆ เนื่องจากมิได้ร่วมกระทำกิจกรรมดังกล่าว ทำให้กลุ่มต้องประสบความล้มเหลวในการทำกิจกรรมของกลุ่ม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ประชาชนควรจะได้เข้าร่วมกิจกรรม ตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ การค้นหาปัญหา ตระหนักถึงปัญหานั้น ๆ แล้วก็ร่วมในขั้นตอนการวางแผนเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นประชาชนยังควรจะต้องมีส่วนร่วมในการลงทุนด้วยเงินทอง แรงงาน หรือวัสดุอุปกรณ์ และต่อจากนั้น ประชาชน ก็ควรที่จะมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานที่ทำลงไปด้วย

ตัวอย่างการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑. กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำสายบุรี บ้านจะรังตากดง จ.ยะลา

กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำสายบุรี บ้านจะรังตากดง เป็นชุมชนเก่าแก่ในพื้นที่ตอนกลางแม่น้ำสายบุรี อยู่ในพื้นที่ ต.ท่าธง อ.รามัน จ.ยะลา เริ่มการอนุรักษ์ตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ จนถึงปัจจุบัน โดยดำเนินโครงการต่างๆในพื้นที่พรุลานควาย ซึ่งเป็นพรุน้ำจืดมีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่ม น้ำขัง มีร่องน้ำที่รับน้ำมาจากแม่น้ำสายบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด ๑๕,๐๐๐ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ ๑๔ หมู่บ้าน ในอำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี และอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ชุมชนใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ นาข้าว การเกษตรอื่นๆ และเป็นแหล่งประมงที่มีปลาอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านในชุมชนรอบพรุทำการประมง นอกจากนี้ยังมีการทำวังปลาแม่น้ำสายบุรีบ้านจะรังตากดง มีปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ กว่า ๓๐ ชนิด โดยการเว้นพื้นที่

จุดศูนย์กลางประมาณ ๑๐ ไร่ อยู่ริมแม่น้ำสายบุรี โดยชุมชนได้มีการทำข้อตกลงกันว่าจะไม่จับสัตว์น้ำบริเวณ ปล่อยให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อเป็นจุดขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำในแม่น้ำสายบุรี และการทำดูขง หมายถึง เกษตรแบบสวนป่า ที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืช ที่เกิดเองตามธรรมชาติและปลูกเพิ่มเติม มีระบบการจัดการและใช้ประโยชน์ร่วมกันเชิงเครือญาติ

๑.๑ การบริหารจัดการ/กิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชนประกอบด้วย

๑.๑.๑ ทำงานวิจัยชาวบ้านเรื่อง “พรวนควาย” ร่วมกับนักพัฒนา นักวิชาการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยการสนับสนุนของ สกว. ชาวบ้านร่วมเป็นทีมวิจัยในการเก็บข้อมูล จัดเวทีแลกเปลี่ยนสำรวจทรัพยากรในพรุ เก็บเรื่องเล่าพื้นบ้านด้วยการเดินทางไปทุกหมู่บ้านที่อยู่รอบพรุ และดึงเยาวชนคนรุ่นใหม่มาร่วมในกระบวนการวิจัย

๑.๑.๒ จัดกลุ่มอาสาสมัครระดมทุนเพื่อพัฒนาและสวัสดิการชุมชน โดยขอความร่วมมือจากเจ้าของดูขงด้วยการเฝ้าทุเรียนในช่วงทุเรียนสุก ๑ สวน ๑ วัน แล้วปันเงินจากการขายผลผลิตมาเข้ากองทุน

๑.๑.๓ สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในชุมชนและภาคภายนอก ระหว่างชุมชน กำนัน สัปบุรุษ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๑.๑.๔ ทำนุบำรุงภูมิโบร์ (สุสาน) เก่าแก่ที่ใช้เป็นศูนย์กลางการพบปะของลูกหลาน และก่อตั้ง “กลุ่มยุววิจัย” เพื่อให้กลุ่มเยาวชนได้ศึกษาการใช้ชีวิตผ่านฐานทรัพยากรชุมชน

๑.๑.๕ กลุ่มยุววิจัยทำการศึกษาเรื่อง “ปลาในชุมชนจะรังตาตง” และเผยแพร่เป็นเอกสารให้โรงเรียนและชุมชน ปัจจุบันอยู่ระหว่างศึกษาเรื่อง “ผักพื้นบ้านชุมชนจะรังตาตง”

๑.๒ ผลสำเร็จ

๑.๒.๑ ด้านระบบนิเวศ

๑.๒.๑.๑ อนุรักษ์พรวนควายซึ่งเป็นพรุน้ำจืด โดยใช้หลัก “บ้านใครใครรักษา” เพื่อรักษาน้ำ

๑.๒.๑.๒ สืบสานดูขง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมลังกาสุกะโบราณที่ทำให้ชุมชนมีวิถีการแบ่งปัน และทำการเกษตรที่เอื้อต่อการอนุรักษ์

๑.๒.๒ ด้านการบริหารจัดการ

๑.๒.๒.๑ สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดพลวัตในการอนุรักษ์พรุ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๒-ปัจจุบัน โดยการเดินสายไปทุกหมู่บ้านรอบพรุร่วมกับนักวิชาการ นักพัฒนา และใช้งานวิจัยเพื่อเป็นสื่อในการสร้างความเข้าใจเรื่องประโยชน์และคุณค่าจากป่าพรุ

๑.๒.๒.๒ เกิดแกนนำบริหารจัดการกลุ่มฯ ในรูปของอาสาสมัครที่มีความเสมอภาคจำนวน ๑๐ คน ไม่มีโครงสร้างคณะกรรมการ ใช้วิธีผลัดกันนำโดยพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นและวางแผนงาน หลังพิธีละหมาดทุกบ่ายวันศุกร์

๑.๒.๒.๓ มีกฎกติกาในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ตามแนวจารีต (ลังกาสุกะ) ไม่มีการประกาศเป็นลายลักษณ์อักษร

๑.๒.๓ ด้านสังคม ชุมชน วัฒนธรรม

๑.๒.๓.๑ เกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่สนับสนุนการทำงานพัฒนาในชุมชน อาทิ กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำสายบุรี กลุ่มผู้นำธรรมชาติ กลุ่มเกษตรกรนาร่องหรือกลุ่มเกษตรยั่งยืน กลุ่มยุววิจัย เป็นต้น

๑.๒.๓.๒ สร้างเครือข่ายในรูปแบบต่างๆ อาทิ เครือข่ายองค์กรชาวบ้านพิทักษ์กลุ่มน้ำสายบุรีเครือข่ายทรัพยากรแดนใต้ และสมาคมกลุ่มน้ำสายบุรี

๑.๒.๓.๓ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งส่งตัวแทนชุมชนไปศึกษาดูงานด้านทรัพยากรการเกษตร

๑.๒.๓.๔ มีการถ่ายทอดงานสู่คนรุ่นใหม่ผ่านกระบวนการวิจัย อาทิ การฟื้นฟูและดูแลสิ่งแวดล้อมแม่น้ำสายบุรี การเรียนรู้ธรรมชาติจากการทำมาหากินในแม่น้ำสายบุรี

๒. ชุมชนบ้านท่าจูด จ.พังงา

บ้านท่าจูดอยู่ในพื้นที่ ต.บางนายสี อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา เป็นหมู่บ้านกลางหุบเขามีทั้งคลองน้ำจืดและคลองน้ำเค็ม มีผืนป่ากว่า ๓,๐๐๐ ไร่ ประกอบด้วย ป่าบก ป่าชายเลน และป่าพรุ ซึ่งเป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลาย เริ่มการอนุรักษ์ตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ จนถึงปัจจุบัน โดยดำเนินโครงการต่างๆในพื้นที่อนุรักษ์ป่าทั้งหมดประมาณ ๓,๑๐๐ ไร่ ประกอบด้วย ป่าคุ้มครองถ้ำตั้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติควนถ้ำ พื้นที่ประมาณ ๓,๐๗๐ ไร่ ครอบคลุมป่าชายเลน ๓,๐๐๐ ไร่ พื้นที่ป่าบก ๗๐ ไร่ และพื้นที่ป่าพรุจูดซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ ประมาณ ๓๐ ไร่ อยู่กลางชุมชนที่มีต้นกระจุตและเสม็ดจำนวนมาก

๒.๑ การบริหารจัดการ/กิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชน ประกอบด้วย

๒.๑.๑ ตั้งคณะกรรมการบริหารป่าชุมชน

๒.๑.๒ แกนนำชุมชนร่วมกับเครือข่ายชาวบ้าน คัดค้านการกว้านซื้อที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน ปัจจุบันอยู่ระหว่างการพิจารณาคดี

๒.๑.๓ สำรวจป่าคุ้มครองถ้ำ และจัดกิจกรรมฟื้นฟูป่า อาทิ วันที่ ๕ มกราคมของทุกปี มีกิจกรรมสาางป่าและปลูกป่า

๒.๑.๔ สร้างทางเดินศึกษาธรรมชาติในป่าคุ้มครองถ้ำ เพื่อให้พื้นที่ป่าเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้

๒.๑.๕ พื้นฟูป่าชายเลนเริ่มจากพื้นที่ ๑๐๐ ไร่ ในปี ๒๕๔๖ ภายหลังหมดสัมปทานขยายเป็น ๓,๐๐๐ ไร่ และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อเป็นแหล่งอาหาร

๒.๑.๖ ปลุกต้นจากเพิ่มเติมบริเวณริมคลองเพื่อนำใบจากทำอาชีพเสริม

๒.๑.๗ ปรับตัวในการรักษาป่าพรุ จากอดีตที่มีต้นจูดมากเป็นพืชเสริมอาชีพ เมื่อผ่านการสัมปทานเหมือนทำแร่ดีบุกทำให้พรุตื่นขึ้น กระจุกลงลง แทนที่ด้วยไม้เสม็ด ผักกูด และลำแพ้ง กลายเป็นแหล่งอาหารของชุมชน

๒.๑.๘ จัดทำธนาคารกิ้งกูด (กิ้งก่ามกราม) และธนาคารปูดำ เพื่อขยายพันธุ์กิ้งและปูดำต่อไป

๒.๑.๙ จัดอบรมเรื่องการจับสัตว์น้ำที่เหมาะสมและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ จัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในคลองตะกั่วป่าใกล้กับพื้นที่ป่าคุ้มครองถ้ำ กำหนดกติกาเรื่องการจับสัตว์น้ำ โดยห้ามจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่และในเขตอนุรักษ์ กำหนดการใช้ตาอวน กรณีจับปูที่มีไข่ให้ส่งไปไว้ในธนาคารปูดำ

๒.๑.๑๐ สร้างแนวเขตการจัดการประมงบริเวณป่าคุ้มครองถ้ำ เกาะกลางท่าเรือ หินลาด ปล่อยพันธุ์ปลากระพงขาว

๒.๒ ผลสำเร็จ

๒.๒.๑ ด้านระบบนิเวศ

๒.๒.๑.๑ ระบบนิเวศ ๓ ป่า ที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งประกอบด้วย ป่าบก ป่าชายเลน และป่าพรุ หลักจากดำเนินการอนุรักษ์ทำให้มีป่าชายเลนชุมชนมีพื้นที่เพิ่มขึ้นจากเดิมมีเพียง ๑๐๐ ไร่ เป็น ๓,๐๐๐ ไร่ ในปี ๒๕๔๖

๒.๒.๑.๒ ป่าพรุในอดีตปรับสภาพเป็นป่าเสม็ด กลายเป็นแหล่งอาหารชุมชน เพราะมีผักกูดและลำแพ้ง

๒.๒.๒ ด้านการบริหารจัดการ

๒.๒.๒.๑ คณะกรรมการบริหารป่าชุมชน มีพลังในการเรียกคืนพื้นที่ที่ถูกบุกรุก

๒.๒.๒.๒ สร้างวิสาหกิจชุมชนทั้งในรูปกองทุน กลุ่มสวัสดิการ และกลุ่มอาชีพ ที่เชื่อมโยงงานอนุรักษ์ และหนุนเสริมชุมชนเข้มแข็ง

๒.๒.๓ ด้านสังคม ชุมชน วัฒนธรรม

๒.๒.๓.๑ สืบสานความเชื่อดั้งเดิม และฟื้นฟูวัฒนธรรม

๒.๒.๓.๒ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนใกล้เคียง และแสวงหาความรู้จากภาคีภายนอก เพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากร

๒.๒.๓.๓ เปิดพื้นที่ให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์และ
กิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีเพื่อสร้างสำนึกรักบ้านเกิด

๓. เครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำตำบลห้วยปูลิง

จ. แม่ฮ่องสอน

เครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำตำบลห้วยปูลิง เป็นการรวมตัวของ
๑๑ หมู่บ้านปกากะญอ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน เริ่มทำการอนุรักษ์ตั้งแต่ปี
๒๕๔๒ จนถึงปัจจุบัน การจัดตั้งเครือข่ายฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟู
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิงโดยวิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
โดยดำเนินการในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิงซึ่งพื้นที่ทั้งหมด ๑๐๐,๒๒๕ ไร่ อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตก
แม่สุรินทร์ และป่าสงวนแห่งชาติแม่น้ำปายฝั่งซ้ายตอนล่าง มีการกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์
ที่ดิน โดยแบ่ง เป็นเขตที่อยู่อาศัย ป่าต้นน้ำ ป่าช้า ป่าอุทยานฯ และพื้นที่การเกษตร

๓.๑ การบริหารจัดการ /กิจกรรม

๓.๑.๑ จัดตั้งเครือข่ายฯ เพื่อดูแลรักษาป่า และการอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่
อุทยานฯ และป่าสงวนฯ ป่าอนุรักษ์ชั้น ๑A สร้างจิตสำนึกร่วมกันในการดูแลรักษาป่า แสดงให้เห็นถึง
การปรับตัวอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่ส่งผลกระทบต่อพืชพันธุ์สัตว์ป่าและถิ่นอาศัยและธำรงรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต
วัฒนธรรมอันดีของชาวปกากะญอ

๓.๑.๒ จัดประชุมสัญจรเพื่อประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจบทบาทหน้าที่
ของเครือข่ายฯ และเข้าร่วมประชุมในระดับจังหวัด และระดับประเทศ

๓.๑.๓ ทำวิจัยเรื่อง “ไร่หมุนเวียนคงที่ตำบลห้วยปูลิง” เพื่อเผยแพร่ และเก็บ
เป็นฐานข้อมูลชุมชน ถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่

๓.๑.๔ กำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ จัดทำแผนที่จำลองสภาพภูมิประเทศเพื่อ
วางแผนการจัดการพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพ และไม่ส่งผลกระทบต่อป่าต้นน้ำ

๓.๑.๕ จัดทำระเบียบหมู่บ้าน ระเบียบเครือข่ายฯ และในปี ๒๕๕๒ จัดทำ
“ระเบียบเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำตำบลห้วยปูลิง พ.ศ.๒๕๕๒

๓.๑.๖ ร่วมกันทำแนวกันไฟ

๓.๑.๗ ขยายแนวคิดการอนุรักษ์ไปยังตำบลข้างเคียง เพื่อลดผลกระทบเรื่อง
การเกษตรต่อสิ่งแวดล้อมด้วยการประสานงาน และเข้าไปพูดคุยเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา

๓.๑.๘ ส่งเสริมและเชื่อมโยงกลุ่มอาชีพแต่ละหมู่บ้านให้หนุนเสริมกัน

๓.๒ ผลสำเร็จ

๓.๒.๑ ด้านระบบนิเวศ

๓.๒.๑.๑ นวัตกรรมไร่หมุนเวียนคงที่ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่จำกัด และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

๓.๒.๑.๒ การเกษตรเอื้อต่อธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมีและยาฆ่าหญ้า

๓.๒.๒ ด้านการบริหารจัดการ

๓.๒.๒.๑ กำหนดแนวเขตพื้นที่ชัดเจน อาทิ ที่ทำกิน พื้นที่ใช้สอย พื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่ทางความเชื่อดั้งเดิม

๓.๒.๒.๒ มีกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรร่วมกันในระดับตำบล และให้แต่ละหมู่บ้านกำหนดกติกาตามลักษณะความเชื่อ เกิดรูปแบบการกระจายอำนาจ การทำงานในลักษณะทีม ลดความขัดแย้งทั้งในชุมชน และกับหน่วยงานภาครัฐ

๓.๒.๒.๓ สร้างกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นรายได้ อาทิ กลุ่มเลี้ยงโค การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๓.๒.๓ ด้านสังคม ชุมชน วัฒนธรรม

๓.๒.๓.๑ เป็นแบบอย่างการจัดที่ดินและการอนุรักษ์ทั้งในระดับพื้นที่ระดับจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐ ผลการดำเนินงานนำไปสู่การวิจัยที่เป็นชุดความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้ในเชิงนโยบาย

๓.๒.๓.๒ คนรุ่นใหม่เข้าร่วมกิจกรรมและมีส่วนร่วมในงานวิจัยต่างๆ

๓.๒.๓.๓ สืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ผ่านดนตรี เพลง และนิทานพื้นบ้าน

๔. กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านท่าหาด จ.ตราด

กลุ่มอนุรักษ์บ้านท่าหาด ตำบลแสนตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดตราด เริ่มดำเนินการอนุรักษ์ป่าชายเลนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึงปัจจุบัน ดำเนินการในพื้นที่ป่าชายเลนท่าหาด มีพื้นที่ ๓,๗๐๐ ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าโขม ส่วนที่ใช้ประโยชน์เป็นป่าชายเลนที่เลียบแม่น้ำเวฬุ

๔.๑ การบริหารจัดการ/กิจกรรม

๔.๑.๑ ผลักดันผู้ลักลอบตัดไม้ออกจากป่าชายเลน

๔.๑.๒ จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านท่าหาด และสร้างกฎระเบียบการใช้ป่า ลาดตระเวนและประชาสัมพันธ์เรื่องการห้ามจับสัตว์น้ำขนาดเล็ก และการห้ามตัดต้นไม้เป็นประจำทุกเดือน

๔.๑.๓ เข้าฝึกอบรม รสทช. เพื่อดูแลป้องกันป่า ลาดตระเวน การหาข่าว ฯลฯ

๔.๑.๔ ขุดร่องทำแพรกล้อมป่าเพื่อความสะดวกในการลาดตระเวน และยังช่วยให้ป่าฟื้นตัวจากเมล็ดพันธุ์พืชต้นแม่ในป่าที่ไหลไปตามร่องแพรก

๔.๑.๕ ปลุกป่าเสริมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกับ ชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ จนถึงปัจจุบัน มีการปลุกป่าเสริมไปแล้วกว่า ๑,๔๐๐ ไร่

๔.๑.๖ ทำเขตอภัยทานบ้านท่าหาดโดยร่วมกับ อบต.แสนตุง สถานีพัฒนา ทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๔ (ตราด) และส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๑ (ชลบุรี) เนื้อที่ ๑๐๐ ไร่ บริเวณริมแม่น้ำเวฬุ เพื่อสร้างแหล่งอนุบาลและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ

๔.๑.๗ ส่งเสริมการตั้งกลุ่มออมทรัพย์และวิสาหกิจชุมชน รณรงค์ให้ใช้ปุ๋ย อินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี เพื่อลดการปนเปื้อนลงสู่แม่น้ำเวฬุ

๔.๒ ผลสำเร็จ

๔.๒.๑ ระบบนิเวศ

๔.๒.๑.๑ ป่าชายเลนบ้านท่าหาดฟื้นตัว เต็มโตเป็นชั้นพันธุ์ไม้หลายชั้น ทั้งที่ดอน แนวแพรง และไม้พื้นล่าง

๔.๒.๑.๒ การขุดแพรงล้อมป่าช่วยสร้างเส้นทางลาดตระเวนและเป็น การสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ

๔.๒.๒ การบริหารจัดการ

๔.๒.๒.๑ มีกลไกการบริหารจัดการป่าที่จัดแบ่งหน้าที่ชัดเจน และมีการ ประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ทำให้ได้รับการสนับสนุนทั้งความรู้ อุปกรณ์ และ งบประมาณ

๔.๒.๒.๒ เกิดการจัดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ

๔.๒.๒.๓ เกิดกิจกรรมที่หนุนเสริมงานอนุรักษ์และการสร้างชุมชน เข้มแข็ง เช่น กิจกรรมปล่อยปูปีละครั้ง

๔.๒.๓ สังคม ชุมชน วัฒนธรรม

๔.๒.๓.๑ เกิดกลุ่มออมทรัพย์ที่สร้างชุมชนเข้มแข็ง ขยายผลเป็น วิสาหกิจชุมชนอื่นๆ

๔.๒.๓.๒ เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทุกปี เป็นการปลูกจิตสำนึก รักธรรมชาติให้คนรุ่นใหม่

๕. กลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูตอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม

กลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูตอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงครามเกิดการรวมกลุ่มจากสมาชิก ในตำบลบางจะเกร็ง ตำบลบางแก้ว และพื้นที่ใกล้เคียง มีการประสานความร่วมมือกับ อบต. บางจะเกร็ง ศูนย์อนุรักษ์ทางทะเลและชายฝั่งที่ ๒ (จังหวัดสมุทรสาคร) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัด สมุทรสงคราม และเครือข่ายรักษ์อ่าวไทยตอนบน เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูตอนหอยหลอดซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มี ความสำคัญระหว่างประเทศ หรือแรมซาร์ไซด์ และที่สำคัญเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของหอยหลอด

๕.๑ การบริหารจัดการ/กิจกรรม

๕.๑.๑ สร้างกติกากการหยอดหอย เสนอให้ขึ้นทะเบียนคนหยอดหอยเพื่อเกิดควบคุมและประกันราคา กำหนดขนาดของหอยที่สามารถจับได้ กำหนดระยะทางจับหอยในแต่ละวัน มีการรับซื้อประกันราคาหอย

๕.๑.๒ รมรงค์ให้ชาวบ้านเลิกใช้โซดาไฟ หรือราดปูนขาว มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน โดย อบต.บางจะเกร็ง สนับสนุนช่วยกันกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์บนดอนบนเนื้อที่ ๗๕ ไร่ จากเขตเดิมที่กรมประมงประกาศเขตอนุรักษ์ไว้ ๗๕ ไร่ ในปี ๒๕๔๑ ชาวบ้านตกลงกันจะไม่มีการจับสัตว์น้ำ เพื่อให้หอยหลอดมีพื้นที่สำหรับขยายพันธุ์

๕.๑.๓ สร้างความเข้าใจระหว่างทุกฝ่ายที่ใช้ประโยชน์บนดอนหอยหลอด มีการเดินสายไปประชุม ศึกษาดูงาน สร้างความเข้าใจ และแสวงหาข้อตกลง ในพื้นที่ต่างๆ

๕.๑.๔ ออกแบบวิธีการแก้ปัญหาของกลุ่มอนุรักษ์ใหม่โดยลดพื้นที่อนุรักษ์จาก ๗๕ ไร่ เป็น ๒๒ ไร่ และประกาศเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์กรรมสัตว์น้ำ โดยภาพรวมแล้วจะทำการอนุรักษ์ทุกอย่าง ทรัพยากรทุกชนิด รวมถึงป่าไม้ชายเลน และยังมีการ ทดสอบ ทดลองวิจัย และเช็คจำนวนประชากรของหอยหลอดในพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าว

๕.๑.๕ จัดค่ายเยาวชนรักษ์ดอนหอยหลอด โดยชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้พื้นที่ดอนหอยหลอดของตนเอง ลูกหลานในชุมชนได้เรียนรู้ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่อนุรักษ์และวิจัย ๒๒ ไร่ ได้ปลูกป่า และเรียนรู้วิถีชีวิต – ภูมิปัญญาชาวแม่กลอง โดยวิทยากรและพี่เลี้ยง คือ พ่อ แม่ พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา ที่สลับกันละวางจากภารกิจอาชีพมาจัดกระบวนการ ดูแลลูกหลานทำกิจกรรม

๕.๑.๖ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๓ จัดพิธี “สืบทอดเจตนา สืบชะตาดอนหอยหลอด” จัดขึ้นโดยความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคมในพื้นที่ เพื่อประกาศเจตนารมย์ในความร่วมมือที่จะแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของดอนหอยหลอด อนุรักษ์และฟื้นฟูดอนให้ยั่งยืนไปถึงลูกหลาน

๕.๑.๗ มีแนวคิดที่จะปลูกป่าชายเลนเพิ่มเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง

๕.๒ ผลสำเร็จ

๕.๒.๑ หอยหลอดในพื้นที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น รวมถึงสัตว์หน้าดินก็เริ่มกลับมาอาศัยอยู่ตามหน้าดินมากขึ้น

๕.๒.๒ ชาวบ้านในพื้นที่อนุรักษ์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เยาวชนเป็นแกนนำหลักที่จะนำพาผู้ประกอบการมาร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ด้วยความเต็มใจ

บทสรุปผลสำเร็จจากการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

๑. ผลสำเร็จด้านระบบนิเวศ

ชุมชนมีการอนุรักษ์พรุลานควายซึ่งเป็นพรุน้ำจืด มีป่าชายเลนเพิ่มขึ้นจากเดิมมีจำนวน ๑๐๐ ไร่ เพิ่มเป็น ๓,๐๐๐ ไร่ ที่ชุมชนบ้านท่าจูด รวมทั้งป่าชายเลนบ้านท่าหาดมีการฟื้นตัวเติบโตเป็นชั้นพันธุ์ไม้หลายชั้น รวมทั้งทำให้มีปริมาณหอยหลอดเพิ่มมากขึ้นที่บริเวณดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม นอกจากนี้การทำให้หุมนเวียนคงที่ ยังเป็นการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่จำกัดและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

๒. ผลสำเร็จด้านการบริหารจัดการ

ชุมชนมีการสร้างกฎกติกาในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์ตามแนวจารีต มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารป่าชุมชน มีการกำหนดแนวเขตพื้นที่ชัดเจน อาทิ ที่ทำกิน พื้นที่ใช้สอย พื้นที่อนุรักษ์ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ เป็นต้น

๓. ผลสำเร็จด้านสังคม ชุมชน วัฒนธรรม

ชุมชนเกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่สนับสนุนการทำงานในชุมชน อาทิ กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำสายบุรี กลุ่มออมทรัพย์ รวมทั้งมีการจัดค่ายเยาวชน ซึ่งเป็นการสืบสานความเชื่อดั้งเดิมและพื้นวัฒนธรรมต่างๆ โดยมีรายละเอียดแสดงในตารางที่ ๓-๑

ตารางที่ ๓-๑ สรุปผลสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ

กลุ่มอนุรักษ์	ผลสำเร็จ		
	ระบบนิเวศ	การบริหารจัดการ	สังคม ชุมชน วัฒนธรรม
๑. กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำสายบุรีบ้านจะรังตาดง อ. รามัน จ. ยะลา เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๓๔	อนุรักษ์พรุลานควายซึ่งเป็นพรุน้ำจืด	มีกฎกติกาในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ตามแนวจารีต ไม่มีการประกาศเป็นลายลักษณ์อักษร	เกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่สนับสนุนการทำงานในชุมชน อาทิ กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำสายบุรี กลุ่มผู้นำธรรมชาติ กลุ่มยุววิจัย เป็นต้น
๒. ชุมชนบ้านท่าจูด อ. ตะกั่วป่า จ. พังงา เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๓๕	ชุมชนมีป่าชายเลนเพิ่มขึ้นจากเดิมมีจำนวน ๑๐๐ ไร่ เพิ่มเป็น ๓,๐๐๐ ไร่	มีคณะกรรมการบริหารป่าชุมชน	สืบสานความเชื่อดั้งเดิมและฟื้นฟูวัฒนธรรม
๓. เครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำห้วยบูลิง อ. เมือง จ. แม่ฮ่องสอน เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๔๒	ไร่มุมนเวียนคงที่ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่จำกัดและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	กำหนดแนวเขตพื้นที่ชัดเจน อาทิ ที่ทำกิน พื้นที่ใช้สอย พื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่ทางความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งมีกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรร่วมกันในระดับตำบล	เป็นแบบอย่างการจัดที่ดินและการอนุรักษ์ทั้งในระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐ
๔. กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านท่าหาด อ. เขาสมิง จ. ตรวด เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๔๕	ป่าชายเลนบ้านท่าหาดฟื้นตัว เต็มโตเป็นชั้นพันธุ์ไม้หลายชั้น	เกิดการจัดการเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ รวมทั้งมีกลไกการบริหารจัดการป่าที่จัดแบ่งหน้าที่ชัดเจน	เกิดกลุ่มออมทรัพย์ที่สร้างชุมชนเข้มแข็ง
๕. กลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูดอนหอยหลอด อ. เมือง จังหวัดสมุทรสงคราม	หอยหลอดมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น	มีการสร้างกตিকাการหยอดหอย และ กำหนดขนาดหอยที่สามารถจับได้	จัดค่ายเยาวชนรักษ์ดอนหอยหลอด รวมทั้งทำพิธีสืบชะตาดอนหอยหลอด

บทที่ ๔ การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

นโยบายและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยมีหน่วยงานอย่างน้อย ๓ กระทรวงหลัก ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทย ที่เกี่ยวข้องในการจัดการและดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยที่หน่วยงานจะจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำตามอำนาจหน้าที่และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง และยังไม่มีนโยบายและแนวทาง/มาตรการในการอนุรักษ์และบริหารจัดการ ตลอดจนหน่วยงานใดที่ดูแลในภาพรวมโดยตรง

๑. หน่วยงานรัฐที่มีอำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

๑.๑ การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายหน่วยงาน ดังนี้

๑.๑.๑ หน่วยงานในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกือบทั้งหมด ได้แก่ กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมทรัพยากรธรณี และสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๑.๒ หน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมชลประทาน กรมประมง และกรมพัฒนาที่ดิน

๑.๑.๓ หน่วยงานในกระทรวงมหาดไทย ได้แก่ กรมที่ดิน กรมการปกครอง กรมโยธาธิการและผังเมือง และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

๑.๑.๔ หน่วยงานอื่นอีก ๗ แห่ง
โดยรายละเอียดหน่วยงานและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แสดงไว้ในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔-๑ หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ
<p>กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๙ แห่ง</p> <p>๑. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>http://www.onep.go.th</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นหน่วยงานประสานงานกลางของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ - จัดทำนโยบาย และแผนการอนุรักษ์และบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ และประสานให้จัดทำแผนจัดการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม - พิจารณารายงานผลการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) สำหรับโครงการพัฒนาใดๆ ที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ และโครงการหรือกิจการของส่วนราชการหรือเอกชนที่อยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำ ตามมาตรา ๔๖ และ ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕
<p>๒. กรมควบคุมมลพิษ</p> <p>http://www.pcd.go.th</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดมาตรฐาน มาตรการ ตลอดจนแผนการจัดการ/แผนปฏิบัติการ ในการควบคุมมลพิษในแหล่งกำเนิดและในสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป เพื่อควบคุมดูแลคุณภาพน้ำผิวดินและคุณภาพน้ำทะเลให้อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด รวมทั้งการติดตามตรวจสอบและควบคุมมลพิษให้เป็นไป ตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด โดยอาศัยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ รวมทั้งการออกประกาศกระทรวงและกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและควบคุมมลพิษ

ตารางที่ ๔-๑ (ต่อ)

หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ
<p>๓. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช</p> <p>http://www.dnp.go.th</p>	<p>- ควบคุมดูแลอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า โดยห้ามมิให้บุคคลใดเปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือทำให้น้ำ ลำน้ำ ลำห้วย บึง ท่วมทันหรือเหือดแห้ง พื้นที่ชุ่มน้ำ แกไขความเสื่อมโทรมและศึกษาวิจัยและพัฒนาวิธีการอนุรักษ์ การบริหารจัดการ และการฟื้นฟู พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยอาศัยพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕</p> <p>- พื้นที่ชุ่มน้ำ แกไขความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศในพื้นที่ป่าไม้ ควบคุมกำกับดูแลป้องกันการบุกรุกการทำลายป่าและการกระทำผิด ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายอุทยานแห่งชาติ กฎหมายการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง (กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๔๗)</p> <p>- ศึกษา วิจัย และพัฒนาวิธีการอนุรักษ์ การบริหารจัดการ และการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ (กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๔๗)</p>
<p>๔. กรมป่าไม้</p> <p>http://www.forest.go.th</p>	<p>- จัดการและอนุรักษ์พื้นที่ป่าทุกประเภท ซึ่งรวมถึงพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติ เช่น ป่าโกงกาง ป่าชายเลน ป่าพรุ ตลอดจนห้วยหนอง คลอง บึง น้ำตก เป็นต้น โดยอาศัยพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗</p>
<p>๕. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม</p> <p>http://www.deqp.go.th</p>	<p>- การส่งเสริม เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และการสร้างจิตสำนึกในด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยการมีส่วนร่วมของ</p>

ตารางที่ ๔-๑ (ต่อ)

หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ
	นักเรียน ประชาชน และชุมชน โดยการจัดทำหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา และการร่วมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำผ่านทางสื่อต่างๆ โดยอาศัยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕
๖. กรมทรัพยากรน้ำ http://www.dwr.go.th	- จัดทำนโยบาย แผน มาตรการ และบริหารจัดการเพื่อพัฒนาอนุรักษ์ฟื้นฟู และถ่ายทอดเทคโนโลยีเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ และบริหารจัดการเพื่อใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน ทั้งการป้องกัน บรรเทา และแก้ไขปัญหาวิกฤตน้ำ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งและขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ
๗. กรมทรัพยากรน้ำบาดาล http://www.dgr.go.th	- จัดทำนโยบาย แผน มาตรการ และบริหารจัดการ เพื่อพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟู กำหนด มาตรฐานและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านทรัพยากรน้ำบาดาล รวมทั้งประสานติดตาม ประเมินผล และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำบาดาล
๘. กรมทรัพยากรธรณี http://www.dmr.go.th	- อนุรักษ์ คุ่มครอง กำกับดูแล ฟื้นฟูและกำหนดมาตรฐาน ทรัพยากรธรณีและธรณีพิบัติภัย ซึ่งช่วยส่งเสริมการบริหารจัดการในพื้นที่ชุ่มน้ำให้เกิดการนำไปใช้อย่างชาญฉลาด
๙. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง http://www.dmcr.go.th	- อนุรักษ์ ฟื้นฟู บริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งป่าชายเลนเพื่อความมั่งคั่ง สมดุลและยั่งยืนของทะเลไทย เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ๓ แห่ง	

ตารางที่ ๔-๑ (ต่อ)

หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ
<p>๑. กรมชลประทาน</p> <p>http://www.rid.go.th</p>	<p>- พัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำ จัดสรรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ตามวิธีการต่างๆ เช่น การกักเก็บน้ำ การส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก การระบายน้ำ การบรรเทาอุทกภัย และการคมนาคมทางน้ำ เป็นต้น โดยอาศัยพระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พ.ศ. ๒๔๘๒ และพระราชบัญญัติชลประทานหลวง พ.ศ. ๒๔๘๕</p>
<p>๒. กรมประมง</p> <p>http://www.fisheries.go.th</p>	<p>- จัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำในที่จับสัตว์น้ำหรือในพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติที่เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดยอาศัยพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๕๓๘ พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พ.ศ. ๒๔๙๒ พระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ. ๒๔๘๑ พระราชบัญญัติจัดระเบียบกิจการแพปลา พ.ศ. ๒๔๙๖ และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครอง สัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕</p> <p>- อนุรักษ์และการพัฒนาชนิดพันธุ์สัตว์น้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำในระยะยาว</p>
<p>๓. กรมพัฒนาที่ดิน</p> <p>www.ddd.go.th</p>	<p>- ดำเนินตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาที่ดินและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ศึกษา สำรวจ วิเคราะห์ และจำแนกดินเพื่อกำหนดนโยบายและการวางแผนการใช้ที่ดิน การกำหนดบริเวณการใช้ที่ดิน ควบคุมการใช้ที่ดินบริเวณที่มีการใช้ปรี้อทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีหรือวัตถุอันตราย การกำหนดเขตการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งติดตามสถานการณ์สภาพการใช้ที่ดินให้บริการวิเคราะห์ และตรวจสอบดิน น้ำ พืช ปุ๋ย พร้อมให้คำแนะนำ</p>
<p>กระทรวงมหาดไทย ๔ แห่ง</p> <p>๑. กรมที่ดิน</p> <p>http://www.dol.go.th</p>	<p>- ออกหนังสือหรือเอกสารสิทธิในที่ดิน กำหนดสิทธิของเอกชนหรือภาครัฐ ในเรื่องแนวทาง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการใช้</p>

ตารางที่ ๔-๑ (ต่อ)

หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ
	ที่ดิน ซึ่งสามารถใช้อ้างอิงหากมีการบุกรุกหรือดำเนินกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยอาศัยพระราชบัญญัติการใช้กฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๕๔๗
๒. กรมการปกครอง http://www.dopa.go.th	- จัดการดูแลรักษาที่ดินสาธารณะ ดูแลรักษาแหล่งน้ำ มิให้ผู้ใดทำให้เสียสาธารณประโยชน์ ตลอดจนตรวจตรารักษาป้องกันพืชพันธุ์สัตว์น้ำตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๔๗
๓. กรมโยธาธิการและผังเมือง www.dpt.go.th	- ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยผังเมือง กฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร กฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน วางและจัดทำผังเมืองประเภทอื่นๆ ตามที่รัฐมนตรี หรือ คณะรัฐมนตรีมอบหมายหรือตามที่ส่วนราชการอื่นร้องขอ และดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองนั้นๆ ดำเนินการเกี่ยวกับการวางผังออกแบบ ควบคุมก่อสร้าง บูรณะเมืองหรืออาคารแลสิ่งก่อสร้างของหน่วยงานของรัฐ
๔. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น http://www.dla.go.th	- บริหารจัดการบำรุงรักษาทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำ ในฐานะเส้นทางคมนาคม ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณประโยชน์ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมอาชีพ เกษตรกรรม การหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร จัดให้มีน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภค จัดให้มีและบำรุง ทางระบายน้ำ โดยอาศัยพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.๒๕๓๗ ซึ่งมุ่งเน้น ในด้านการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่นที่สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลรับผิดชอบ ตามมาตรา ๒๓ (๔) และมาตรา ๖๗ (๗)
หน่วยงานอื่น ๗ แห่ง ๑. กรุงเทพมหานคร	- บริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา วิเคราะห์วิจัยเพื่อแก้ไข

ตารางที่ ๔-๑ (ต่อ)

หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ
http://www.bangkok.go.th	ฟื้นฟู การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการดูแลขยะมูลฝอยในเขตเมืองและแม่น้ำลำคลองต่างๆ อาทิ แม่น้ำเจ้าพระยา
๒. กระทรวงศึกษาธิการ http://www.moe.go.th	- กำกับดูแลและจัดการศึกษาในทุกระดับตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งสามารถเพิ่มเติมหลักสูตรเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกในเรื่อง ความสำคัญและแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟู ใฝ่ระวัง พื้นที่ชุ่มน้ำ ในทุกระดับได้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒
๓. กรมประชาสัมพันธ์ www.prd.go.th	- ส่งเสริมและเผยแพร่ข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนนโยบาย และการดำเนินงานของรัฐบาล วัฒนธรรม ศีลธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งสนับสนุนการให้บริการ การศึกษานอกระบบแก่ประชาชน ดำเนินการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ดำเนินงานสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยและสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย และกำกับดูแลการปฏิบัติงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีวิทยุโทรทัศน์ให้เป็นไปตามกฎหมาย
๔. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย http://thai.tourismthailand.org	- พัฒนา ส่งเสริม เผยแพร่และดำเนินกิจการเพื่อเป็นการริเริ่มให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และคุ้มครองความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
๕. กองทัพเรือ http://www3.navy.mil.th	- รักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ การรักษากฎหมายตามที่รัฐบาลมอบอำนาจให้กองทัพเรือเป็นเจ้าหน้าที (รวม ๒๘ ฉบับ) รวมถึงการ

ตารางที่ ๔-๑ (ต่อ)

หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ
	ให้ความช่วยเหลือประชาชนและการพัฒนาประเทศ ซึ่ง กองทัพเรือ มีการ ดำเนินการ กิจกรรมอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติทั้ง ป่าบกและป่าชายเลน การปลูกปะการังเทียม และการวิจัยด้าน สิ่งแวดล้อมร่วมกับสถาบันการศึกษา
๖. กรมเจ้าท่า http://www.md.go.th	- การคุ้มครอง ดูแล รักษาแหล่งน้ำ รวมถึงพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็น เส้นทางสัญจรและคมนาคมทางน้ำ อาทิ แม่น้ำ ลำคลอง โดย อาศัยพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๓๕
๗. องค์การพัฒนาเอกชน	- สร้างแรงจูงใจ และจิตสำนึกให้ประชาชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่ ชุ่มน้ำได้ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำและ ร่วมกันดำเนินการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำควบคู่ไปกับการใช้ ประโยชน์อย่างชาญฉลาดและเป็นผู้สร้างความภูมิใจและ แรงจูงใจให้มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนด้วย

๒. คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำและคณะทำงาน วิชาการพื้นที่ชุ่มน้ำ

๒.๑ คณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ประเทศไทยจึงได้เริ่มดำเนินงานจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในภาพรวม อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้แต่งตั้ง คณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อทำหน้าที่ในการเสนอแนะระเบียบ นโยบายและแผน แห่งชาติ ตลอดจนแนวทางสำหรับการจัดการและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย เพื่อการใช้ ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน สนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานใน พื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบ นโยบายแห่งชาติ กำกับดูแล และติดตามตรวจสอบ การ ดำเนินงานตามพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ และความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

สนับสนุนการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตลอดจนการศึกษาวิจัยด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ. สนับสนุนความร่วมมือหรือความเป็นพันธมิตร กับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งจากภายในและต่างประเทศ ตลอดจนแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อให้ปฏิบัติงานตามที่ได้เห็นสมควร ดังมีรายละเอียด (ภาคผนวก ข)

๒.๒ คณะทำงานวิชาการพื้นที่ชุ่มน้ำ

เพื่อเป็นการสนับสนุนการทำงานของคณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ คณะอนุกรรมการฯ จึงมีคำสั่งแต่งตั้ง คณะทำงานวิชาการพื้นที่ชุ่มน้ำ ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และได้มีการปรับปรุงองค์ประกอบ และอำนาจหน้าที่ของคณะทำงานฯ มาโดยตลอดเพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจ และสภาพปัญหาต่างๆ ที่คุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำที่เพิ่มมากขึ้น โดยคณะทำงานฯ ชุดล่าสุดมีองค์ประกอบและหน้าที่ ดังมีรายละเอียด (ภาคผนวก ข)

การดำเนินงานในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในระยะแรกเน้นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และการเตรียมการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีลำดับความสำคัญสูงในขณะนั้น

๑. การเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ

คณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำได้ประชุมหารือกัน ๑๓ ครั้ง และได้พิจารณาถึงการที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือทำให้ประเทศไทยมีการจัดการ มีการอนุรักษ์และยับยั้งการสูญเสียของพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ และช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ ตลอดจนมีการประกาศเจตนารมณ์ที่ชัดเจนแก่ชาวโลกว่า ประเทศไทยจะดำเนินการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อยังประโยชน์มาสู่ชุมชน ท้องถิ่น และสังคมโลกต่อไป นอกจากนั้นยังได้พิจารณาการนำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยเข้าบรรจุในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar List)

ในระยะปี พ.ศ. ๒๕๓๘ – ๒๕๓๙ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (เดิม) ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นฝ่ายเลขานุการของคณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้ประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อขอทราบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ในการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ตลอดจนการคัดเลือกพื้นที่ชุ่มน้ำเข้าบรรจุในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หลังจากนั้นได้ประมวลข้อคิดเห็นดังกล่าว เสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อพิจารณาและในคราวการประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๐ เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๔๐ คณะกรรมการฯ ได้มีมติเห็นชอบในหลักการต่อการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ และต่อมาคณะรัฐมนตรี ได้มีมติเห็นชอบให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๔๐ และเห็นชอบให้เสนอเสนอเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย บริเวณพุมควนชัยเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศแห่งแรกของประเทศไทย และประเทศไทย ได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นลำดับที่ ๑๑๐ ซึ่งพันธกรณีของอนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้วันที่

๑๓ กันยายน ๒๕๔๑ โดยมีพื้นที่ชุ่มน้ำพรุควนชีเสียน จังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศแห่งแรกของประเทศไทยเป็นลำดับที่ ๙๔๘ ในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของอนุสัญญาฯ ต่อมาในวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ประเทศไทยได้รับการขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ จำนวน ๕ แห่ง วันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ จำนวน ๔ แห่ง วันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑ จำนวน ๑ แห่ง และวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ จำนวน ๒ แห่ง ทั้งนี้ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศจำนวน ๑๔ แห่ง ต่อมา เพื่อให้มีการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ คณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำได้มีมติ เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ให้จัดตั้งคณะกรรมการ/อนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดที่มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัด เช่น ประมงจังหวัด เกษตรจังหวัด เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนชุมชน โดยมีสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นฝ่ายเลขานุการ มีหน้าที่พิจารณาขออนุญาต ร้าง ภู ระบาย หรือข้อบังคับในการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำในระดับจังหวัด ติดตามและประสานงานการดำเนินโครงการตามแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นต้น ขณะนี้มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศจำนวน ๑๐ แห่ง ที่มีมีคณะกรรมการ/อนุกรรมการระดับจังหวัดกำกับดูแลบริหารจัดการ

๒. การจัดทำนโยบาย มาตรการ และแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

ประเทศไทยได้จัดทำนโยบาย มาตรการ และแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งแผนระดับชาติ และแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งในระดับประเทศและในระดับพื้นที่ เพื่อให้การจัดการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องซึ่งกันและกัน และลดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำระหว่างหน่วยงานของรัฐ และระหว่างชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ประเทศไทยได้จัดทำนโยบาย มาตรการและแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำมาแล้ว ดังนี้

๒.๑ นโยบาย มาตรการ และแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๕

ประกอบด้วย ๒๘ แผนงาน ๔๓ โครงการ จาก ๑๔ หน่วยงาน งบประมาณทั้งสิ้น ๔๗๒.๕๐ ล้านบาท ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

๒.๒ แผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ พ.ศ. ๒๕๔๖ – ๒๕๕๐

ได้ผนวกรวมกับนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน (National Biodiversity Strategies and Action Plan : NBSAP) ประกอบด้วย ๔ แผนงานย่อย ๑๖๘ โครงการ จาก ๔๑ หน่วยงาน งบประมาณทั้งสิ้น ๒,๖๐๐.๕๖ ล้านบาท ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕

๒.๓ แผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๕

แผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๕ ได้รับการบรรจุไว้ในภายใต้แผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๕ ซึ่งให้ความสำคัญกับผลกระทบจากการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นปัญหาระดับโลก ในขณะที่นานาประเทศได้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายปี พ.ศ. ๒๕๕๓ (ค.ศ. ๒๐๑๐) ของความหลากหลายทางชีวภาพ คือ ลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพลงอย่างมีนัยสำคัญ

๒.๔ แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๔

แผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๔ ได้รับการบรรจุไว้ในภายใต้แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๔ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ ๒ อนุรักษ์ และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งประกอบด้วย ๓ มาตรการได้แก่ มาตรการที่ ๑ ปกป้องคุ้มครองอนุรักษ์ และฟื้นฟูระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรม มาตรการที่ ๒ อนุรักษ์ พื้นที่ และปกป้องคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพในระดับจังหวัด ท้องถิ่น และชุมชน และมาตรการที่ ๓ ลดภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพและถิ่นที่อยู่อาศัย ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๘

๓. การศึกษา สํารวจ เพื่อจัดทำทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

การสำรวจ จัดทำบัญชีรายชื่อ สถานภาพ และฐานข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากสำนักความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งเดนมาร์ก (DANCED) ในการสำรวจ จัดทำบัญชีรายชื่อ สถานภาพ ตลอดจนฐานข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ในภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออก ส่วนการสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำในภาคเหนือ นั้น สำนักงานฯ ได้จัดสรรงบประมาณ เพื่อดำเนินการสำรวจ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ การสำรวจ สถานภาพพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยได้เสร็จสิ้นลง สำนักงานฯ ได้จัดการประชุมหารือ คณะกรรมการกำกับโครงการดังกล่าว เพื่อคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมที่จะบรรจุอยู่ในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น และได้นำเสนอ คณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อพิจารณาให้ความเห็น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ สำนักงานฯ ได้จัดทำเอกสารชุดพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย ประกอบด้วยหนังสือ ๕ เล่ม ได้แก่ ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และดับชาติของประเทศ พื้นที่ชุ่มน้ำภาคเหนือ พื้นที่ชุ่มน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ชุ่มน้ำภาคกลางและภาคตะวันออก และพื้นที่ชุ่มน้ำภาคใต้ซึ่งเป็นเอกสารเผยแพร่ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการดำเนินงานเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

๔. การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้โรงเรียนในส่วนภูมิภาคสามารถกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนของตนเอง โดยกำหนดอัตราส่วนของหลักสูตรแกนกลาง : หลักสูตรท้องถิ่น เป็น ๗๐ : ๓๐ ซึ่งหลายจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือแรมซาร์ไซต์ ได้

จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เพื่อเป็นการให้ความรู้และปลูกจิตสำนึก รู้และเข้าใจคุณค่าความสำคัญ บทบาทหน้าที่ ของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่เยาวชนในพื้นที่ขึ้น โดยเป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาในพื้นที่ สำนักงานเขตการศึกษา และชุมชนในพื้นที่ ทั้งนี้หลักสูตรจะเป็นไปตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ได้แก่ หน่วยงานการศึกษา นักเรียน ชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้หลักสูตรที่ได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการของชุมชนมากที่สุด เช่น พื้นที่ที่ติดกับทะเล จะเน้นเกี่ยวกับระบบนิเวศทางทะเล ชายฝั่งและป่าชายเลน การสร้างอาชีพจากทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน เป็นต้น ในส่วนพื้นที่ติดกับป่าไม้ จะมีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ความรู้พื้นบ้านในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ เช่น การนำพืชมาใช้เป็นยารักษาโรค หรือนำทรัพยากรป่าไม้มาประกอบอาชีพ เช่น ฝ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ เป็นต้น

ปัจจุบันมีหลายพื้นที่ที่จัดทำหลักสูตรและมีการนำหลักสูตรการเรียนการสอนไปใช้ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติแหลมสน ปากคลองกะเปอร์ ปากแม่น้ำกระบือ จังหวัดระนอง พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบือ จังหวัดกระบี่ พื้นที่ลุ่มน้ำสุโขทัย-ไกลก จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ลุ่มน้ำปัตตานี จังหวัดปัตตานี พื้นที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม – เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง – ปากน้ำตรัง จังหวัดตรัง และพื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา จังหวัดพังงา เป็นต้น

๕. มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์

๕.๑ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

๕.๒ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เรื่อง การทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

๕.๓ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๘ เรื่อง ขอบทบทวนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เรื่อง การทบทวนมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ข้อ ๑๐

๖. ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

๖.๑ เป็นการยากลำบากที่จะโน้มน้าวให้หน่วยงานและภาคเอกชนที่ต้องการทำโครงการพัฒนาในพื้นที่ชุ่มน้ำเข้าใจว่า จำเป็นต้องดำรงรักษาบทบาททางนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำตามธรรมชาติเพื่อเป็นแหล่งรองรับน้ำ ประมง ฯลฯ

๖.๒ ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำไม่อยู่ในกฎหมายใดหรือแม้แต่รัฐธรรมนูญ มีแต่หน่วยงานมากมายใช้ประโยชน์ แต่ไม่มีหน่วยงานดูแลรักษาและคุ้มครอง มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ มีลักษณะเป็น soft law มีหลายหน่วยงานฝ่าฝืน แต่ไม่อาจลงโทษเอาผิดได้ ต้องอาศัยองค์กรภาคประชาชนทำการฟ้องร้องต่อศาล ซึ่งทุกกรณีความเสียหายปรากฏแล้ว

๖.๓ ประชาชนโดยทั่วไป เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานพัฒนาและบริษัทอุตสาหกรรม นักการเมือง ขาดความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ ตัวอย่างเช่น การเกิดน้ำท่วมในบริเวณ ที่ราบน้ำท่วม ซึ่งจะเกิดน้ำท่วมเป็นประจำ ไม่ใช่การเกิดอุทกภัยแต่หน่วยงานที่

เกี่ยวข้องกลับทำพื้งกันริมฝั่งแม่น้ำเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร แสดงว่ามีค่านึงระบบนิเวศในภาพรวม ค่านึงเฉพาะตัวน้ำเพียงอย่างเดียว มักมีมุมมองว่า "wetland" เป็น "wasteland"

๖.๔ การบุกรุกที่ดินในพื้นที่ชุ่มน้ำท้องถิ่นเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้รับการเอื้ออำนวยจากเจ้าหน้าที่ออกเอกสารสิทธิ์ให้ต่างๆ ที่เป็นที่สาธารณประโยชน์

๖.๕ การขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร จำนวนเหมาะสมที่ผลักดันงานของหน่วยประสานงานกลาง

ผลการทำแบบสอบถามเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

การศึกษารั้งนี้ ผู้ศึกษาได้จัดทำแบบสอบถามเพื่อสอบถามความเห็นจากผู้เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น จากองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชน และผู้ประกอบการ/ภาคธุรกิจ จำนวน ๒๐๐ คน ซึ่งรายละเอียดของแบบสอบถามดังแสดงในภาคผนวก ค และผลการวิเคราะห์แบบสอบถามดังแสดงในภาคผนวก ง ซึ่งผลของการวิเคราะห์แบบสอบถามดังกล่าวได้แบ่งการสอบถามออกเป็น ๓ หัวข้อหลัก ได้แก่

๑. ความรู้ความเข้าใจความหมายและคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำ

๑.๑ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเข้าใจในความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ และสามารถยกตัวอย่างประกอบได้อย่างถูกต้อง

๑.๒ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าใจคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำในประโยชน์ที่ได้รับโดยตรง เช่น เป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ ช่วยป้องกันน้ำท่วม เป็นแหล่งวางไข่และเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์น้ำ และมีเป็นส่วนน้อยที่มีความเข้าใจในประโยชน์ที่ได้รับทางอ้อม เช่น เป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอน และรักษาภูมิอากาศ ป้องกันการกัดเซาะ การเติมน้ำให้แหล่งน้ำใต้ดิน เป็นแหล่งอาศัยของชนิด

๒. ความเข้าใจการใช้ประโยชน์ การคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำที่ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำ เกิดความเสื่อมโทรมและการทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำ

๒.๑ ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเข้าใจการใช้ประโยชน์ที่ไม่เป็นการคุกคาม

๒.๒ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยที่เข้าใจว่าการพัฒนาบางประเภทเป็นการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำด้วย เช่น การขุดลอก การสร้างฝาย การเปลี่ยนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นอ่างเก็บน้ำ การนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่ชุ่มน้ำ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ และการทำคัน และหรือถนนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ และการระบายน้ำออกจากพรุ

๒.๓ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดเข้าใจและรับทราบถึงกิจกรรมที่ทำลายและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำสิ้นเชิง เช่น การเปลี่ยนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นชุมชน เป็นพื้นที่เกษตรอย่างถาวร การปล่อยมลพิษลงสู่แหล่งน้ำ

๓. ความเข้าใจด้านกฎ/ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

๓.๑ ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดเข้าใจและรับทราบว่ามิกฎหมาย ๑ ฉบับ และมีมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๒ ผู้ตอบแบบสอบถามเพียงหนึ่งในสามที่ทราบว่ามิกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องมากกว่า ๑ ฉบับที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๓ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่ากฎและระเบียบที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่เพียงพอกับการคุ้มครอง ดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๔ ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดเห็นว่าควรมีกฎหมายจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะ

การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมโดยวิธี SWOT

๑. จุดแข็ง

๑.๑ ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่ประมาณร้อยละ ๗.๕ ของพื้นที่ประเทศไทย และมีพื้นที่ชุ่มน้ำทุกประเภททั้งพื้นที่ชุ่มน้ำน้ำจืดและพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ และส่วนใหญ่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์โดยใช้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ ป้องกันน้ำท่วม บรรเทาภัยแล้ง การคมนาคม เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ วางไข่และอนุบาลสัตว์น้ำ เป็นแหล่งเรียนรู้ และนันทนาการและสามารถนำมาใช้เป็นฐานทรัพยากรในการพัฒนาประเทศได้

๑.๒ ชุมชนท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาพื้นที่ชุ่มน้ำมีความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นอย่างดี เข้าใจดีว่าพื้นที่ชุ่มน้ำไม่ใช่แหล่งน้ำแต่เพียงอย่างเดียวแต่มีปลา กุ้ง หอย มีสายบัว สาหร่าย ที่ใช้ยังชีพได้อีกทั้งยังช่วยชะลอน้ำป้องกันน้ำท่วม และกักเก็บความชุ่มชื้นสำหรับหน้าแล้งด้วย มีความเชื่อและความรู้ที่สืบทอดกันมาที่สามารถนำมาใช้ส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำได้เป็นอย่างดี

๑.๓ รัฐบาลมีเครื่องมือและกลไกที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่นคณะกรรมการลุ่มน้ำและคณะกรรมการลุ่มน้ำย่อยที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

๑.๔ มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ และมีภารกิจเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งสนับสนุนการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน เช่น เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) เครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม มูลนิธิพื้นที่ชุ่มน้ำไทย สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย IUCN WWF เป็นต้น

๑.๕ มีแผนบูรณาการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๔ ซึ่งได้รวมประเด็นของการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ เป็นกรอบการดำเนินงานสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีความสอดคล้องกันและเป็นระบบ

๑.๖ ประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือ อนุสัญญาแรมซาร์ในลำดับที่ ๑๑๐ ตั้งแต่วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๔๑ ซึ่งพันธกรณีที่สำคัญ ได้แก่ การอนุรักษ์โดยการส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน การเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญของประเทศขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือพื้นที่แรมซาร์

๒. จุดอ่อน

๒.๑ การบูรณาการการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีประสิทธิภาพ ยังคงดำเนินงานแบบแยกส่วนตามภาระกิจหลักของตนตั้งแต่ในระดับนโยบาย ซึ่งการอนุรักษ์ ป่าน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นภาระกิจรอง และไม่ได้รับการจัดลำดับให้มีความสำคัญในการทำงานประจำของหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ยังคงไม่เท่าเทียมกัน ยังคงมีหลายหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรงโดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนใช้ร่วมกันและอยู่นอกพื้นที่อนุรักษ์ (อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า) ยังถูกมองว่าเป็น “waste land” ไม่ใช่ “wetland” นำไปใช้ทำอะไรก็ได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงพื้นที่พรุเป็นสวนปาล์มน้ำมัน การถมหนอง/บึงธรรมชาติเป็นสถานที่ราชการ สถานศึกษา เป็นต้น

๒.๒ ฐานข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจัดทำตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ และยังไม่มีการปรับปรุงข้อมูลอย่างเป็นระบบทั้งประเทศ ทำให้ข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งไม่ได้อยู่ในทะเบียน และพื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งยังไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนโดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่นอกพื้นที่คุ้มครอง

๒.๓ นโยบายของประเทศให้ความสำคัญกับการพัฒนามากกว่าการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๒.๔ ขาดการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

๒.๕ ชุมชนขาดความรู้ที่จะแสวงหาช่องทางในการมีส่วนร่วม และ/หรือการจัดหาทรัพยากรและผู้สนับสนุนการดำเนินงานอนุรักษ์ของชุมชน ทำให้บางครั้งต้องตกเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มคนบางกลุ่มที่มีผลประโยชน์แอบแฝง

๒.๖ พื้นที่ชุ่มน้ำไม่มีกฎหมายคุ้มครองและกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์โดยตรง แม้ว่าจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องมากมายแต่เป็นกฎหมายที่ระบุความรับผิดชอบดูแลเฉพาะของหน่วยงานนั้นๆ

๒.๗ ขาดการศึกษาวิจัยที่สามารถนำมาใช้อ้างอิงในการพัฒนาและกำหนดนโยบาย และ/หรือเครื่องมือ กลไกในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ อาทิ ประเภทและขนาดของโครงการที่จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ

๒.๘ ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรง และหน่วยงานที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำในภาพรวมโดยตรงขาดแคลนบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินงาน

๓. โอกาส

๓.๑ กระแสความนิยมสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือ สินค้าปลอดสารพิษเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นผลดีต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่มาจากผลผลิตของพื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๒ พื้นที่ชุ่มน้ำทั้งน้ำจืดและชายฝั่งทะเลเป็นระบบนิเวศที่มีธรรมชาติสวยงามและที่สำคัญ คือ เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำ ทั้งนกประจำถิ่น และนกอพยพ ดังนั้น ในฤดูนกอพยพ พื้นที่ชุ่มน้ำจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ โดยเฉพาะ กระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะให้ความสำคัญกับพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นลำดับต้นๆ

๓.๓ ภาคเอกชนและภาคธุรกิจที่มีความพร้อมในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility – CSR) มีอยู่ระดับหนึ่ง และมีความเต็มใจที่จะร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๔ มีภาคประชาสังคมหลายกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์ พื้นที่ และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำของตนอย่างชาญฉลาดและยั่งยืน ที่สามารถใช้เป็นกรณีตัวอย่างสำหรับการเผยแพร่ผลการดำเนินงานไปสู่ชุมชนแห่งอื่นๆ ได้

๓.๕ พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกับปัจจัยที่สำคัญของโลก ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรน้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการป้องกันการเสื่อมโทรมของดิน จึงเป็นโอกาสที่จะเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนระหว่างประเทศ เช่น กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก เป็นต้น

๔. การคุกคาม

๔.๑ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทำให้ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง บ่อยครั้ง และยังเป็นความเข้าใจของหน่วยงานหลายแห่งทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ที่เห็นว่าการขุดลอก หรือ การทำคันกันพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อเพิ่มพื้นที่กักเก็บและป้องกันน้ำท่วมเป็นวิธีที่ดีที่สุด ซึ่งผลของการพัฒนาอาจเป็นการคุกคามการให้บริการจากระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ

๔.๒ การรักษาความมั่นคงทางอาหารในขณะที่พื้นที่ว่างสำหรับการเพาะปลูกลดลง เนื่องจากการขยายตัวของประชากรและเมือง ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับการขยายพื้นที่เพาะปลูก

๔.๓ นโยบายที่ส่งเสริมให้มีการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ และไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมได้ก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ

๔.๔ การขยายตัวของเมือง การจัดตั้งเมืองใหม่และการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีทิศทางการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นลำดับแรกๆ โดยไม่คำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ (living in harmony with natural)

๔.๕ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกมากเกินไปในสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ

๔.๖ การนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นมาปล่อย หรือ มาปลูกในพื้นที่ชุ่มน้ำ

๕. ผลการวิเคราะห์ SWOT

๕.๑ พิจารณาเชิงรุก

จากการวิเคราะห์จุดแข็งและโอกาสสามารถสรุปข้อเสนอเชิงรุก ดังนี้

๑) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่งเสริมและสนับสนุน

๒) ประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย

๓) สร้างกลไกทางการเงินสนับสนุนการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

- ๔) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ๕) จัดตั้งศูนย์สถิติการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรวบรวมและเผยแพร่วิธีปฏิบัติที่ดี
- ๖) ผลักดันการขับเคลื่อนของหน่วยงานตามแผนบูรณาการความหลากหลายทางชีวภาพ
- ๗) เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญของประเทศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญ ระดับโลก (Ramsar Site)

๕.๒ พิจารณาเชิงรับ

จากการวิเคราะห์จุดแข็งและโอกาสสามารถสรุปข้อเสนอเชิงรับ ดังนี้

- ๑) พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพกลไกเพื่อบูรณาการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ๒) สร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ๓) พัฒนาและบูรณาการกฎหมายพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ๔) พัฒนากลไกและเพิ่มประสิทธิภาพการสร้างสมดุลและเชื่อมโยงการอนุรักษ์กับการพัฒนา เช่น EIA/SEA
- ๕) ปรับโครงสร้างของหน่วยงาน
- ๖) จัดตั้งคณะกรรมการ/อนุกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับจังหวัดเพื่อกำหนดการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- ๗) พัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบการเฝ้าระวัง ติดตามสถานภาพและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ๘) สร้างศูนย์การเรียนรู้หลายแห่งเพื่อสถิติการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน
- ๙) ส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำในสถาบันการศึกษาทุกระดับ
- ๑๐) กำหนดกรอบการวิจัยที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ พื้นฟูและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๕.๓ พิจารณาเชิงพัฒนา

จากการวิเคราะห์จุดแข็งและโอกาสสามารถสรุปข้อเสนอเชิงพัฒนา ดังนี้

- ๑) ส่งเสริมการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ๒) สร้างกลไกทางการเงินสนับสนุนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ๓) จัดตั้งคณะกรรมการ/อนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับจังหวัดบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในจังหวัด
- ๔) ติดตามเฝ้าระวังการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ๕) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาด้านความหลากหลายทางชีวภาพและ climate change ร่วมกับต่างประเทศ

๖) สร้างความเข้าใจและส่งเสริมบทบาทภาคธุรกิจในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำและการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน

๗) สร้างเครือข่ายการสนับสนุนระหว่างภาคธุรกิจกับชุมชน

๕.๔ พิจารณาเชิงป้องกัน

จากการวิเคราะห์จุดแข็งและโอกาสสามารถสรุปข้อเสนอเชิงป้องกัน ดังนี้

- ๑) ผลักดันการขับเคลื่อนแผนบูรณาการความหลากหลายทางชีวภาพ
- ๒) เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย
- ๓) ส่งเสริมและสนับสนุน “๑ พื้นที่ชุ่มน้ำ ๑ ตำบล”
- ๔) อนุรักษ์ และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- ๕) กำหนดมาตรการในการเฝ้าระวัง/ติดตามการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ร่วมกันระหว่างชุมชนและภาครัฐ

๖) จัดตั้งคณะกรรมการ/อนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับจังหวัดเพื่อบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งเฝ้าระวังและติดตาม

๗) ประสานความร่วมมือกับต่างประเทศติดตามผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

ตารางที่ ๔-๒ สรุปการวิเคราะห์ SWOT

- เชียงรุ๊ก

จุดแข็ง	โอกาส	ข้อเสนอ
<ul style="list-style-type: none"> ● ประเทศมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่อุดมสมบูรณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> ● กระแสสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ● เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่งเสริมและสนับสนุน ● ประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย
<ul style="list-style-type: none"> ● รัฐบาลสนับสนุนชุมชนดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ ● หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และชุมชน ● ชุมชนให้ความสำคัญและช่วยกันดูแล (จากกรณีศึกษา) 	<ul style="list-style-type: none"> ● ภาคธุรกิจมีความพร้อมในการดูแล ● ภาคประชาสังคมประสบความสำเร็จในการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> ● สร้างกลไกทางการเงินสนับสนุนการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ● สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ● จัดตั้งศูนย์สาธิตการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรวบรวมและเผยแพร่วิธีปฏิบัติที่ดี
<ul style="list-style-type: none"> ● แผนระดับชาติที่ชัดเจน ● ความสำคัญระดับโลก (อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ) 	<ul style="list-style-type: none"> ● พื้นที่ชุ่มน้ำเชื่อมโยงกับประเด็นสำคัญ ของโลก เช่น climate change และ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ผลักดันการขับเคลื่อนของหน่วยงานตามแผนบูรณาการความหลากหลายทางชีวภาพ ● เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญของประเทศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับโลก (Ramsar Site)

ตารางที่ ๔-๒ (ต่อ)

- เชิงรับ

จุดอ่อน	การคุกคาม	ข้อเสนอ
<ul style="list-style-type: none"> ● การทำงานของหน่วยงานขาดการบูรณาการ ● หน่วยงานไม่ตระหนักในความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ (จากแบบสอบถาม) ● ไม่มีกฎหมายเฉพาะ 	<ul style="list-style-type: none"> ● หน่วยงานภาครัฐขาดความเข้าใจ (จากแบบสอบถาม) 	<ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพกลไกเพื่อบูรณาการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ● สร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ ● พัฒนาและบูรณาการกฎหมายพื้นที่ชุ่มน้ำ
<ul style="list-style-type: none"> ● นโยบายด้านการพัฒนาไม่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ 	<ul style="list-style-type: none"> ● การขยายตัวของเมือง ● การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ● การขยายพื้นที่เกษตรกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนากลไกและเพิ่มประสิทธิภาพการสร้างสมดุลและเชื่อมโยงการอนุรักษ์กับการพัฒนา เช่น EIA/SEA
<ul style="list-style-type: none"> ● หน่วยงานรับผิดชอบขาดบุคลากรและงบประมาณอย่างเพียงพอ 		<ul style="list-style-type: none"> ● ปรับโครงสร้างของหน่วยงาน
<ul style="list-style-type: none"> ● ข้อมูลไม่ทันสมัยและครอบคลุมทั่วประเทศ ● ขาดการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ 	<ul style="list-style-type: none"> ● การขยายตัวของเมือง ● การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ● การขยายพื้นที่เกษตรกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งคณะกรรมการ/อนุกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับจังหวัดเพื่อกำหนดการจัดการ พื้นที่ชุ่มน้ำให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ● พัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบการเฝ้าระวัง ติดตามสถานภาพและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำ
<ul style="list-style-type: none"> ● ชุมชนขาดความรู้และช่องทางการมีส่วนร่วม 	<ul style="list-style-type: none"> ● การใช้ประโยชน์เกินศักยภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> ● สร้างศูนย์การเรียนรู้หลายแห่งเพื่อสาธิตการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน ● ส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำในสถาบันการศึกษาทุกระดับ
<ul style="list-style-type: none"> ● ขาดการศึกษาวิจัยที่สนับสนุนการสงวน อนุรักษ์ และฟื้นฟูสงวน อนุรักษ์ และฟื้นฟู 	<ul style="list-style-type: none"> ● การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ● ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน 	<ul style="list-style-type: none"> ● กำหนดกรอบการวิจัยที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ตารางที่ ๔-๒ (ต่อ)

- เชิงพัฒนา

จุดอ่อน	โอกาส	ข้อเสนอ
๑) การทำงานของหน่วยงาน ขาดการบูรณาการ ๒) หน่วยงานไม่ตระหนักใน ความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ ๓) หน่วยงานรับผิดชอบขาด บุคลากรและงบประมาณอย่าง เพียงพอ	๔) ภาคประชาสังคมประสบ ความสำเร็จในการดูแลพื้นที่ ชุ่มน้ำของตน	๕) ส่งเสริมการบริหารจัดการ พื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชน ๖) สร้างกลไกทางการเงิน สนับสนุนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ๗) จัดตั้งคณะกรรมการ/ อนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ระดับจังหวัดบริหารจัดการพื้นที่ ชุ่มน้ำในจังหวัด
๘) ขาดการติดตามประเมินผล อย่างเป็นระบบ • ข้อมูลไม่ทันสมัยและ ครอบคลุมทั้งประเทศ • นโยบายด้านการพัฒนาไม่ สอดคล้องกับการอนุรักษ์	• ภาคประชาสังคมประสบ ความสำเร็จในการดูแลพื้นที่ ชุ่มน้ำของตน	• ติดตามเฝ้าระวังการใช้ ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมี ส่วนร่วมของชุมชน
• ขาดการศึกษาวิจัยที่ สนับสนุนการสงวน อนุรักษ์ และฟื้นฟู	• พื้นที่ชุ่มน้ำเชื่อมโยงกับ ประเด็นสำคัญของโลก climate change และ การ อนุรักษ์ความหลากหลายทาง ชีวภาพ	• สนับสนุนการวิจัยและ พัฒนาด้านความหลากหลาย ทางชีวภาพและ climate change ร่วมกับต่างประเทศ
• ชุมชนขาดความรู้ในการหา ช่องทางการมีส่วนร่วม	• ภาคธุรกิจมีความพร้อมใน การดูแลกระแสสินค้าที่เป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม • เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ	• สร้างความเข้าใจและ ส่งเสริมบทบาทภาคธุรกิจในการ จัดการพื้นที่ชุ่มน้ำและ การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ อย่างยั่งยืน • สร้างเครือข่ายการสนับสนุนระหว่างภาคธุรกิจกับชุมชน

ตารางที่ ๔-๒ (ต่อ)

- เชิงป้องกัน

จุดแข็ง	การคุกคาม	ข้อเสนอ
<ul style="list-style-type: none"> มีหน่วยงานร่วมกันดูแลทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน มีแผนระดับชาติที่ชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> การขยายพื้นที่เกษตรกรรม การขยายตัวของเมือง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 	<ul style="list-style-type: none"> ผลักดันการขับเคลื่อนแผนบูรณาการความหลากหลายทางชีวภาพ เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย ส่งเสริมและสนับสนุน “๑ พื้นที่ชุ่มน้ำ ๑ ตำบล”
<ul style="list-style-type: none"> ประเทศมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่อุดมสมบูรณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 	<ul style="list-style-type: none"> อนุรักษ์ และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (การปรับตัว และป้องกัน)
<ul style="list-style-type: none"> ชุมชนช่วยกันดูแล รัฐสนับสนุนชุมชนดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> การใช้ประโยชน์เกินศักยภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> กำหนดมาตรการในการเฝ้าระวัง/ติดตามการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำร่วมกันระหว่างชุมชนและภาครัฐ จัดตั้งคณะกรรมการ/อนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับจังหวัดเพื่อบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งเฝ้าระวังและติดตาม
<ul style="list-style-type: none"> มีความสำคัญระดับโลก (มีอนุสัญญา) 	<ul style="list-style-type: none"> ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 	<ul style="list-style-type: none"> ประสานความร่วมมือกับต่างประเทศติดตามผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

บทที่ ๕

สรุปข้อเสนอแนะ

สรุป

ประเด็นปัญหาและอุปสรรคหลัก

เมื่อพิจารณาจากการทบทวนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ผ่านมา การวิเคราะห์การศึกษาตัวอย่างการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำและแบบสอบถาม พบว่าประเด็นปัญหาอุปสรรคหลัก ในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่

๑. ขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรง และหน่วยงานที่มีอยู่ในปัจจุบันมีบุคลากรและงบประมาณไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน

๒. ไม่มีกฎหมาย ที่สามารถคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันมีเพียงแต่มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เท่านั้น

๓. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะส่วนราชการยังขาดความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ความสำคัญและประโยชน์ที่ได้รับจากพื้นที่ชุ่มน้ำ

๔. ฐานข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำไม่ได้รับการปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอให้เป็นปัจจุบันและยังไม่ครอบคลุมทั่วประเทศ

๕. ไม่มีระบบการติดตามตรวจสอบทั้งสถานภาพพื้นที่ชุ่มน้ำ และผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๖. ที่ผ่านมาคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบในแผนหลัก แผนปฏิบัติการ แผนบูรณาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่หน่วยงานปฏิบัตินำไปปฏิบัติน้อยมากเนื่องจากงานนี้ไม่ใช่งานที่มีลำดับความสำคัญของหน่วยงาน

๗. ขาดกลไกทางการเงินที่จะสนับสนุนให้หน่วยงานเอกชน โดยเฉพาะชุมชนอนุรักษ์ฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ

จากการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมโดยวิธี SWOT ซึ่งนำข้อมูลมาจากการทบทวนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ผ่านมา การวิเคราะห์การศึกษาตัวอย่างการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำและแบบสอบถามสามารถสรุปข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ ดังนี้

๑. การสร้างความรู้และความตระหนัก

- ๑.๑ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรวบรวมและเผยแพร่วิธีปฏิบัติที่ดี
- ๑.๒ ส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำในสถาบันการศึกษาทุกระดับ
- ๑.๓ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาด้านความหลากหลายทางชีวภาพและ climate change กับพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ๑.๔ สร้างความเข้าใจและส่งเสริมบทบาทภาคธุรกิจในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำและการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน
- ๑.๕ สร้างเครือข่ายการสนับสนุนระหว่างภาคธุรกิจกับชุมชน

๒. การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

- ๒.๑ ประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย
- ๒.๒ เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญของประเทศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับโลก (Ramsar Site)
- ๒.๓ ส่งเสริมและสนับสนุน “๑ พื้นที่ชุ่มน้ำ ๑ ตำบล”
- ๒.๔ อนุรักษ์ และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (การปรับตัว และป้องกัน)
- ๒.๕ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ
- ๒.๖ พัฒนากลไกและเพิ่มประสิทธิภาพเพื่อเชื่อมโยงการอนุรักษ์กับการพัฒนา เช่น EIA/SEA
- ๒.๗ ติดตามเฝ้าระวังการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

๓. การบริหารจัดการ

- ๓.๑ ผลักดันการขับเคลื่อนของหน่วยงานตามแผนบูรณาการความหลากหลายทางชีวภาพ
- ๓.๒ ส่งเสริมการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ๓.๓ จัดตั้งคณะกรรมการ/อนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับจังหวัดเพื่อบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน
- ๓.๔ พัฒนาและบูรณาการกฎหมายพื้นที่ชุ่มน้ำ และปรับโครงสร้างภารกิจหน่วยงาน

๓.๕ พัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบการเฝ้าระวัง ติดตามสถานภาพและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๖ สร้างกลไกทางการเงินสนับสนุนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๗ ประสานความร่วมมือกับต่างประเทศติดตามผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

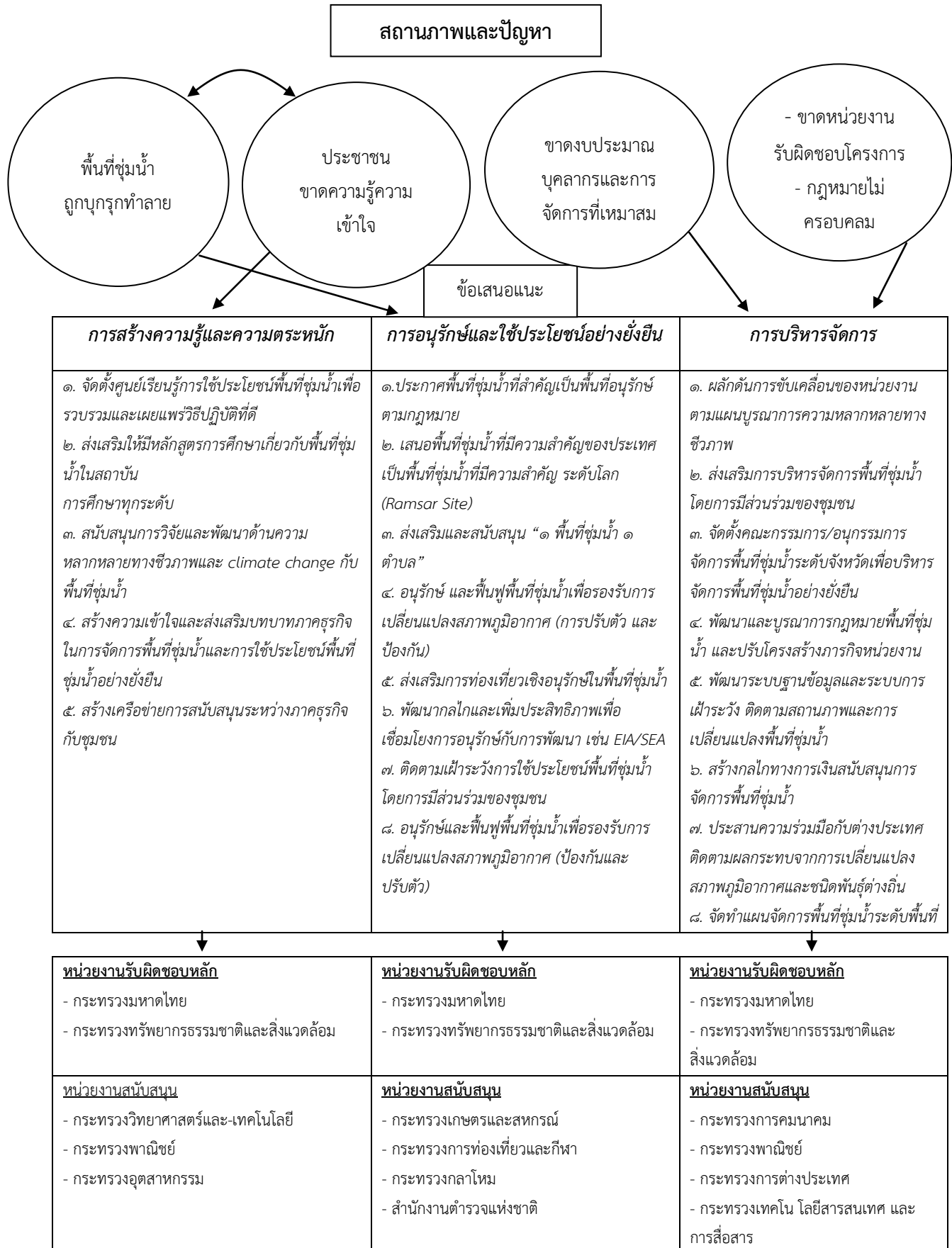
๓.๘ จัดทำแผนจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับพื้นที่

๔. หน่วยงานรับผิดชอบ

กำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานสนับสนุนได้แก่ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงกลาโหม กระทรวงคมนาคม กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

สรุป ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศโดยรายละเอียดดังแผนภาพที่ ๑

แผนภาพที่ ๑ สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุง
ประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ

บรรณานุกรม

- นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,สำนักงาน. รายงานแห่งชาติว่าด้วยการอนุวัติอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ. กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๕
- นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,สำนักงาน. แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๕
- นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,สำนักงาน. มติคณะรัฐมนตรี ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ การทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๕
- ลูกโลกสีเขียว,สถาบัน. รวมผลงาน รางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ ๑๖ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๗. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพลังที่ยั่งยืน, ๒๕๔๗
- นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,สำนักงาน. ทำความเข้าใจอนุสัญญาแรมซาร์. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๗

ภาคผนวก

ผนวก ก

ตารางที่ ๒-๒ มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ หน่วยงานรับผิดชอบหลักและหน่วยงานสนับสนุน ตามมติ
คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานรับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
๑. ประกาศกำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นที่สาธารณะทุกแห่งทั่วประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำแหล่งน้ำจืดเป็นพื้นที่สีเขียว และมีให้ส่วนราชการเข้าไปใช้ประโยชน์ เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งรองรับน้ำและกักเก็บน้ำต่อไป	กระทรวงมหาดไทย	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมประมง กรมที่ดิน กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. ให้มีการสำรวจและตรวจสอบขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำตามทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น ที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เพื่อเป็นแหล่งรองรับน้ำตามธรรมชาติ โดยเป็นพื้นที่กักเก็บและชะลอการไหลของน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมและภัยแล้ง	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๓. ให้มีการติดตามตรวจสอบและดำรงรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำตามทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น	กระทรวงมหาดไทย	กรมเจ้าท่า กรมที่ดิน กรมทรัพยากรน้ำ

ตารางที่ ๒-๒ (ต่อ)

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานรับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งรองรับน้ำตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ ตลอดจนควบคุมและป้องกันการบุกรุกเข้าใช้ประโยชน์ที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์		สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถาบันการศึกษา
๔. ให้สร้างจิตสำนึกและปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญและการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืนแก่ทุกภาคส่วนและประชาชนทุกระดับ และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติด้วย	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา กรมประชาสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงศึกษาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมทรัพยากรน้ำ
๕. ให้นำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Site) ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมประมง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
๖. ประกาศให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า หรือพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรือพื้นที่อนุรักษ์ในลักษณะอื่น	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมประมง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ตารางที่ ๒-๒ (ต่อ)

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานรับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
๗. เร่งรัดให้ออกหนังสือสำคัญที่หลวงในกรณีที่พื้นที่ชุ่มน้ำมีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติเป็นสาธารณประโยชน์ และเร่งให้ดำเนินการจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาการบุกรุกโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ	กระทรวงมหาดไทย	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๘. ให้มีการฟื้นฟูระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติที่เสื่อมโทรมและต้องการปรับปรุงโดยด่วน เพื่อให้พื้นที่ชุ่มน้ำนั้นสามารถดำรงบทบาทหน้าที่ทางนิเวศวิทยาและอุทกวิทยาได้ตามธรรมชาติ	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมพัฒนาที่ดิน สถาบันการศึกษา กองทัพเรือ กรมทรัพยากรน้ำ
๙. ให้มีการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อคุ้มครองฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นเขตอนุรักษ์และเขตพัฒนา พร้อมกำหนดแนวเขตกันชนพื้นที่ ตลอดจนกำหนดกิจกรรมที่สามารถกระทำได้และห้ามกระทำในพื้นที่	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมประมง กรมเจ้าท่า สถาบันการศึกษา กรมพัฒนาที่ดิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมทรัพยากรน้ำ
๑๐. ให้มีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) สำหรับโครงการพัฒนาใดๆ ที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับ	หน่วยงานรัฐเจ้าของโครงการ	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

ตารางที่ ๒-๒ (ต่อ)

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานรับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
นานาชาติและระดับชาติ		กรมประมง สถาบันการศึกษา
๑๑. ให้มีการศึกษาวิจัยระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ และเผยแพร่ข้อมูลแก่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง	กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
๑๒. ติดตามตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติอย่างต่อเนื่อง โดยมีการกำหนดปัจจัยหรือดัชนีชี้วัดที่ชัดเจน	กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา
๑๓. ให้มีการศึกษาสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติตามเกณฑ์	กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา
๑๔. ให้มีการควบคุมและป้องกันมลพิษจากแหล่งกำเนิดประเภทต่างๆ ได้แก่ ชุมชน อุตสาหกรรม เกษตรกรรมและกิจกรรมอื่นๆ	องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น	กรมโยธาธิการ สถาบันการศึกษา
๑๕. ให้มีการควบคุมป้องกันไฟฟ้าในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติที่อาจเกิดจากชุมชน หรือเกิดจากกิจกรรมอื่นๆ โดยมีมาตรการ ดังนี้ ๑) มาตรการป้องกันไฟฟ้า (๑)ให้ดำเนินการควบคุมระดับ น้ำของป่าชุ่มน้ำให้คงที่	องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา

ตารางที่ ๒-๒ (ต่อ)

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานรับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
<p>(๒)ทำแนวกันไฟเปียก (wet-line firebreak) ตามแนวพระราชดำริ</p> <p>(๓)ดำเนินการประชาสัมพันธ์ เชิงรุกทุกรูปแบบ เพื่อสร้างจิตสำนึกและความ เข้าใจให้กับชุมชนถึงอันตราย ที่เกิดจากไฟป่า เป็นผลให้ ชุมชนยุติการจุดไฟเผาป่า</p> <p>๒) มาตรการดับไฟป่า</p> <p>(๑)จัดตั้งสถานีควบคุมไฟป่า พื้นที่ เพื่อทำหน้าที่กำกับ ดูแลและดำเนินการควบคุม ไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ</p> <p>(๒)ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ ปฏิบัติงานดับไฟป่าในพื้นที่ ชุ่มน้ำ</p> <p>(๓)ใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ดับไฟ ป่าให้ทันสมัยและเหมาะสม กับสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำ</p>		
<p>๑๖. ให้มีการศึกษาและจัดทำแผน กายภาพ ออกแบบภูมิทัศน์บริเวณ โดยรอบและในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ชุ่ม น้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติทั้งใน ระยะสั้นและระยะยาว เพื่ออนุรักษ์และ ฟื้นฟูพื้นที่ดังกล่าวทั้งระบบ</p>	<p>กระทรวงมหาดไทย</p>	<p>กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น</p> <p>กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ</p>

ตารางที่ ๒-๒ (ต่อ)

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานรับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
		กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
๑๗. ให้จัดทำรายงานการประเมินผลการปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรีข้อ ๑ - ๑๖ โดยติดตามตรวจสอบจากหน่วยงานหลัก เสนอต่อคณะกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นประจำ	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่มา : เอกสารมติคณะรัฐมนตรี ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ การทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓
เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ผนวก ข

๑. องค์ประกอบและอำนาจหน้าที่คณะกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำองค์ประกอบ ได้แก่

๑. รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ประธาน
ที่ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการ
มอบหมาย	
๒. เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	รองประธาน
	อนุกรรมการ
๓. อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	อนุกรรมการ
หรือผู้แทน	
๔. อธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๕. อธิบดีกรมป่าไม้ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๖. อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๗. อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๘. อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๙. อธิบดีกรมประมง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๐. อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๑. อธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมือง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๒. อธิบดีกรมชลประทาน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๓. อธิบดีกรมที่ดิน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๔. อธิบดีกรมการปกครอง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๕. อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๖. อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๗. ผู้อำนวยการสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนา	อนุกรรมการ
ระหว่างประเทศหรือผู้แทน	
๑๘. อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๙. ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๒๐. เสนาธิการทหารเรือ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๒๑. เลขาธิการมูลนิธิโลกสีเขียว หรือผู้แทน	อนุกรรมการ

๒๒. นายกสมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย อนุกรรมการ
หรือผู้แทน

๒๓. ประธานคณะทำงานวิชาการพื้นที่ชุ่มน้ำ อนุกรรมการ

๒๔. นายสนิท อักษรแก้ว อนุกรรมการ

๒๕. นายอนรรฆ พัฒนวิบูลย์ อนุกรรมการ

๒๖. นายไมตรี ดวงสวัสดิ์ อนุกรรมการ

๒๗. นายนพดล พุกชะวัน อนุกรรมการ

๒๘. นางอุษา กลิ่นหอม อนุกรรมการ

๒๙. หัวหน้าฝ่ายความหลากหลายทางชีวภาพ อนุกรรมการ
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเลขานุการ

๓๐. หัวหน้ากลุ่มงานสนับสนุนการจัดการระบบนิเวศ อนุกรรมการและ
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ช่วยเลขานุการ

มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. เสนอกฎระเบียบ นโยบายและแผนแห่งชาติ ตลอดจนแนวทางสำหรับการจัดการและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย เพื่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

๒. สนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานในพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบ นโยบายแห่งชาติ และแนวทาง อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. สนับสนุน กำกับดูแล และติดตามตรวจสอบ การดำเนินงานตามพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ และความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

๔. ส่งเสริมการผนวกข้อพิจารณาในพื้นที่ชุ่มน้ำในการยกร่างและดำเนินงานตามแผนพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๕. สนับสนุนการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตลอดจนการศึกษาวิจัยด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๖. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

๗. สนับสนุนความร่วมมือหรือความเป็นพันธมิตร กับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งจากภายในและต่างประเทศ

๘. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อให้ปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร
๙. ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมอบหมาย
๒. องค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของคณะทำงานวิชาการพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่
๑. คณะที่ปรึกษาประกอบด้วย
 - ๑.๑ นายอุทิศ กุญอินทร์
 - ๑.๒ นายวัณณะ ลีลาภัทร
 ๒. คณะทำงานวิชาการพื้นที่ชุ่มน้ำ ประกอบด้วย
 ๑. นายสนใจ หะวานนท์ ประธานคณะทำงาน
 ๒. นายอนุวัฒน์ นทีวัฒนา รองประธานคณะทำงาน
 ๓. นายอภิชาติ เต็มวิชากร รองประธานคณะทำงาน
 ๔. ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช คณะทำงาน
 ๕. ผู้แทนกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง คณะทำงาน
 ๖. ผู้แทนกรมทรัพยากรน้ำ คณะทำงาน
 ๗. ผู้แทนกรมประมง คณะทำงาน
 ๘. ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน คณะทำงาน
 ๙. ผู้แทนกลุ่มงานความหลากหลายทางชีวภาพ คณะทำงาน
 - ด้านป่าไม้ กรมป่าไม้
 ๑๐. ผู้แทนสมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย คณะทำงาน
 ๑๑. นายประวิณ ลิมปสายน คณะทำงาน
 ๑๒. นายชุมพล สุขเกษม คณะทำงาน
 ๑๓. นายวันชัย จันทรฉาย คณะทำงาน
 ๑๔. นางสาวคันสนีย์ ชูแว คณะทำงาน
 ๑๕. นางสาวสำออง หอมชื่น คณะทำงาน
 ๑๖. นายนพรัตน์ บำรุงรักษ์ คณะทำงาน
 ๑๗. นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ คณะทำงาน
 ๑๘. นายนณณ์ ภาณุทวงศ์ คณะทำงาน
 ๑๙. ผู้อำนวยการสำนักความหลากหลายทางชีวภาพ คณะทำงานและ
เลขานุการ

๒๐. เจ้าหน้าที่สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ คณะทำงานและ
ผู้ช่วยเลขานุการ
๒๑. เจ้าหน้าที่สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ คณะทำงานและ
ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ดังนี้

๑. ให้คำปรึกษาด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยต่ออนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
๒. พิจารณากลับกรองแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในแต่ละพื้นที่ก่อนนำเสนอขอความเห็นชอบจากคณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
๓. ให้ความเห็นและข้อมูลทางวิชาการในประเด็นที่กำหนดในการประชุมคณะกรรมการทางวิทยาศาสตร์ และวิชาการ และการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ
๔. พิจารณาสื่อแนะแนวทางการดำเนินให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์กระทรวงและมติที่ประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ
๕. ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

ผนวก ค

แบบสอบถามการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

ข้อมูลผู้กรอกแบบสอบถาม

เพศ _____ อายุ _____

อาชีพ _____ ระดับการศึกษา _____

๑. พื้นที่ชุ่มน้ำมีประโยชน์อย่างไร

๑.๑ เป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร แหล่งพลังงาน แหล่งสมุนไพร

-----ใช่ -----ไม่ใช่

๑.๒ ช่วยป้องกันน้ำท่วม ป้องกันการกัดเซาะ บรรเทาปัญหามลพิษ

-----ใช่ -----ไม่ใช่

๑.๓ เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยว แหล่งพักผ่อน

-----ใช่ -----ไม่ใช่

๑.๔ ช่วยกักเก็บคาร์บอน และรักษาสภาพภูมิอากาศ

-----ใช่ -----ไม่ใช่

๒. ในจังหวัดของท่านมีพื้นที่ชุ่มน้ำหรือไม่

----- ไม่มี

----- มี ชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำ _____

๓. การคุกคามและทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๑ กิจกรรมใดเป็นการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำ (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

----- โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ได้แก่ การสร้างฝาย การเปลี่ยนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นอ่างเก็บน้ำ

----- การขุดลอกพื้นที่ชุ่มน้ำ

- การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ (mass tourism)
- การสร้างคัน ถนน ล้อมรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ
- การนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ
- การปล่อยมลพิษลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรง
- การประมงในพื้นที่ชุ่มน้ำ
- การล่าสัตว์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ
- การหาผัก เก็บฟืน เก็บเห็ดในพื้นที่ชุ่มน้ำ
- การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นเขตที่พักอาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม สถานที่ราชการและสถานศึกษา

๓.๒ กิจกรรมใดเป็นการทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำ

- การเปลี่ยนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย โรงงาน โรงแรม ร้านค้า สถานที่ราชการ สถานศึกษา โรงงานอุตสาหกรรม
- การปรับพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรองรับการเกษตร ได้แก่ นาข้าว เลี้ยงปลา ตามฤดูกาล
- การระบายน้ำออกจากพื้นที่พรุ
- การปรับเปลี่ยนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่การเกษตรอย่างถาวร

๔. กฎหมาย ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

๔.๑ หน่วยงานใดบ้างที่ทำงานเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กระทรวงมหาดไทย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- กระทรวงศึกษาธิการ

----- กระทรวงสาธารณสุข

๔.๒ กฎ/ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำที่ท่านรู้จักได้แก่

๕. การคุ้มครองและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

๕.๑ ท่านเข้าใจว่าการคุ้มครองและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายถึง (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- การดูแลรักษาให้พื้นที่ชุ่มน้ำมีน้ำให้เพียงพอกับความต้องการใช้น้ำ
- การดูแลรักษาให้พื้นที่ชุ่มน้ำคงลักษณะทางนิเวศไว้
- การดูแลรักษาให้พื้นที่ชุ่มน้ำสามารถคงไว้ซึ่งบริการทางนิเวศ
- การห้ามใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ

๕.๒ ท่านคิดว่ากฎ/ระเบียบที่มีอยู่ในปัจจุบันเพียงพอต่อคุ้มครองและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำหรือไม่

- เพียงพอ
- ไม่เพียงพอ

๕.๓ ท่านคิดว่าควรมีกฎหมายสำหรับคุ้มครองและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะหรือไม่

----- ควร (หากเลือกข้อนี้ ขอให้ทำข้อ ๗ ต่อ) ----- ไม่ควร (หากเลือกข้อนี้ สิ้นสุดการทำแบบสอบถาม)

๖. กฎหมายพื้นที่ชุ่มน้ำ

๖.๑ กฎหมายพื้นที่ชุ่มน้ำควรเป็นมีลักษณะใด

----- ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์

----- เป็นคำสั่ง ข้อห้ามและมีบทลงโทษ

----- ทั้งสองแบบผสมกัน

๖.๒ ท่านคิดว่ากฎหมายพื้นที่ชุ่มน้ำควรมีเนื้อหาด้านใดบ้าง (เลือกตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

----- ให้ประชาชนสามารถดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำในชุมชนของตนเองได้

----- อนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำให้ยังคงรักษาหน้าที่ทางนิเวศ

-- ---- บทลงโทษ

-- ---- กองทุนที่ส่งเสริมการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชน

- ---- การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการพัฒนาใดๆ ในพื้นที่ชุ่มน้ำ

- ---- การติดตามตรวจสอบสถานภาพพื้นที่ชุ่มน้ำ

-- ---- การป้องกันการบุกรุก

-- ---- กรอบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ

-- ---- กรอบการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ

ผนวก ง

ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม

จากการจัดทำแบบสอบถามหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน ๒๐๐ คน ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ คิดเป็นร้อยละ ๓๕ ซึ่งแยกเป็นหน่วยงานส่วนกลางร้อยละ ๓๗.๕ และส่วนภูมิภาคร้อยละ ๓๗.๕ องค์กรพัฒนาเอกชนร้อยละ ๑๐ ผู้ประกอบการร้อยละ ๔ และชุมชนร้อยละ ๑ ดังมีรายละเอียดตามตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ สรุปข้อมูลจากการจัดทำแบบสอบถามการจัดทำกฎหมายพื้นที่ชุ่มน้ำ

เรื่อง	จำนวน คน	ร้อยละ
๑. ความเข้าใจเรื่องความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ	๑๘๐	๙๐
๒. ประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำ	๑๗๕	๘๗.๕
๓. การคุกคามและทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำ	๑๗๐	๘๕
๓.๑ กิจกรรมที่เป็นการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่		
- โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เช่น การสร้างฝาย	๒๕	๑๒.๕
- การดึงน้ำในปริมาณมากจากพื้นที่ชุ่มน้ำไปใช้โดยตรง	๒๐	๑๐
- การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ	๑๐๐	๕๐
- การนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ	๗๕	๓๗.๕
- การหาผัก เก็บพืชน้ำ เก็บเห็ดในพื้นที่ชุ่มน้ำ การเลี้ยงสัตว์ในหรือใกล้พื้นที่ชุ่มน้ำ	๐	๐
- การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นเขตที่พักอาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม สถานที่ราชการ และสถานศึกษา	๑๗๐	๘๕
- การขุดลอกพื้นที่ชุ่มน้ำ		
- การสร้างคัน ถนน ล้อมรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ	๑๒๐	๖๐
- การปล่อยมลพิษลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรง	๑๕๐	๗๕
- การประมงที่ผิดกฎหมายในพื้นที่ชุ่มน้ำ	๑๘๐	๙๐
- การล่าสัตว์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ	๑๓๕	๖๗.๕
- การก่อสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ	๘๕	๔๒.๕
๓.๒ กิจกรรมที่ทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำ	๙๘	๕๗
- การเปลี่ยนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมอื่นๆ เช่น ที่พักอาศัย โรงงาน โรงแรม ร้านค้า สถานที่ราชการ สถานศึกษา โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ	๑๙๐	๙๕
- การปรับพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรองรับการเกษตร ได้แก่ นาข้าว เลี้ยงปลา ตามฤดูกาล		

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

เรื่อง	จำนวน คน	ร้อยละ
<ul style="list-style-type: none"> - การระบายน้ำออกจากพื้นที่ชุ่มน้ำและพื้นที่พรุ - การปรับเปลี่ยนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่การเกษตรอย่างถาวร 	๖๘ ๗๒ ๑๓๒	๓๔ ๓๖ ๖๖
๔. กฎหมายระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ <ul style="list-style-type: none"> - รับทราบว่า มีกฎ/ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่า ๑ กฎหมาย/ระเบียบ - รับทราบว่า มีกฎ/ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำน้อยกว่า ๑ กฎหมาย/ระเบียบ 	๑๕๐	๗๕
๕. การคุ้มครองและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ๕.๑ คุ้มครองและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ <ul style="list-style-type: none"> - การดูแลรักษาให้พื้นที่ชุ่มน้ำมีน้ำให้เพียงพอกับความต้องการใช้น้ำ - การดูแลรักษาให้พื้นที่ชุ่มน้ำคงลักษณะทางนิเวศไว้ - การดูแลรักษาให้พื้นที่ชุ่มน้ำสามารถคงไว้ซึ่งบริการทางนิเวศ - การห้ามใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ ๕.๒ กฎระเบียบที่มีอยู่ในปัจจุบันเพียงพอหรือไม่ <ul style="list-style-type: none"> - เพียงพอ - ไม่เพียงพอ ๕.๓ ควรมีกฎหมายสำหรับคุ้มครองและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ <ul style="list-style-type: none"> - ควร - ไม่ควร 	๑๘๐ ๑๑๒ ๖๔ ๐ ๓๒ ๑๖๔ ๑๘๓ ๑๔	๙๐ ๕๖ ๓๒ ๐ ๑๖ ๘๒ ๙๑.๕ ๗

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายพงศ์บุญ ปองทอง
วัน เดือน ปีเกิด	๒๖ เมษายน ๒๕๐๕
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี วนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปริญญาโท Ecology University of London (Wye College)
ประวัติการทำงาน	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. ๒๕๕๒ ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตาก พ.ศ. ๒๕๕๒ หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๕๑
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เรื่อง การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

ผู้วิจัย นายพงศ์บุญย์ ปองทอง หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๗

ตำแหน่ง รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายถึง พื้นที่แหล่งน้ำในแผ่นดินที่พึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่มีลักษณะท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็ม รวมถึงพื้นที่ที่เป็นทะเลและชายฝั่ง ตลอดจนรวมถึงระบบนิเวศชายฝั่งและหมู่เกาะซึ่งล้อมรอบด้วยระบบนิเวศที่มีความเชื่อมโยงกัน แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. พื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดินที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ห้วย หนองคลอง บึง บ่อ กระพัง (ตระพัง) แม่น้ำ ลำธาร แคว ละหาน ชายคลอง ฝิ่งน้ำ สบธาร สระ ทะเลสาบ แอ่ง ลุ่มกุด ทุ่ง กว๊าน มาบ ป่าบุง ป่าทาม พรุ สนุ่น น้ำตก แก่ง

๒. พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นทะเลและชายฝั่งทะเล หมายถึง พื้นที่ชายฝั่งทะเลในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุดมีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน ๖ เมตร และหมายรวมถึง ระบบนิเวศชายฝั่งทะเลที่ล้อมรอบด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำและมีระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ หมู่เกาะ หาดหิน แนวปะการัง หญ้าทะเล หาดทราย หาดโคลน หาดเลน ชายทะเล พืดหิน คุ้ง อ่าว ดินดอนสามเหลี่ยม ชะวากทะเล ป่าเลน ป่าโกงกาง ป่าจาก และป่าชายหาด

๓. พื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ นาข้าว นาเกลือ การทำการเกษตรแบบมีน้ำท่วมถึงแบบถาวรและชั่วคราว การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำฟาร์ม และคลองส่งน้ำต่างๆ

๑. คุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ

คุณค่าโดยรวมของพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร แหล่งพลังงาน แหล่งกักเก็บน้ำฝนและน้ำท่า ป้องกันน้ำท่วมและภัยแล้ง ป้องกันน้ำเค็มมิให้รุกเข้ามาในแผ่นดิน ป้องกันชายฝั่งพังทลาย ช่วยเติมน้ำให้กับแหล่งน้ำใต้ดิน ดักจับตะกอนและแร่ธาตุ ดักจับสารพิษ ดักจับและกักเก็บคาร์บอน เป็นแหล่งทรัพยากรและผลผลิตธรรมชาติที่มนุษย์เข้าไปเก็บเกี่ยวใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์พืชและสัตว์ มีความสำคัญทางนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งของผู้ผลิตที่สำคัญในห่วงโซ่อาหาร ความสำคัญด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และเป็นแหล่งศึกษาวิจัยทางธรรมชาติ

๒. สถานภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำ ครอบคลุมพื้นที่อย่างน้อย ๒๒,๕๕๕,๑๐๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๕ ของพื้นที่ประเทศไทย โดยแบ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำน้ำจืด และพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเลโดยเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำน้ำจืดประมาณร้อยละ ๔๔.๘ ของพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งหมด และเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเลอีกประมาณร้อยละ ๕๕.๒ ของพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งหมด ทั้งนี้ยังไม่ได้รวมพื้นที่นาข้าวซึ่งครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ ๕๗,๓๘๕,๙๐๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘ ของพื้นที่ประเทศไทย พื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

ถูกคุกคามมาโดยตลอด ซึ่งข้อมูลจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศสีของกรมแผนที่ดิน พบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ – ๒๕๕๒ มีพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทโดยพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนองบึง ประมาณ ๑,๕๒๗,๗๓๗ ไร่ ประเภทพรุ ประมาณ ๖๘๙,๕๓๘ ไร่ และในปี ๒๕๕๓ – ๒๕๕๖ พื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนองบึง ลดลงเหลือ ๑,๔๗๘,๓๑๐ ไร่ และพื้นที่พรุเหลือ ๔๗๐,๗๓๗ ไร่

๓. ปัญหาการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำ

ปัจจุบันปัญหาการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยมีแนวโน้มที่สูงขึ้น มีสาเหตุที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

๓.๑ ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำไม่ปรากฏอยู่ในกฎหมายใดหรือแม้แต่ในรัฐธรรมนูญ มีแต่หน่วยงานมากมายใช้ประโยชน์แต่ไม่มีหน่วยงานดูแลรักษาและคุ้มครองโดยตรง มีเพียงมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ซึ่งเห็นชอบให้มีการขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญและมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๒ ประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานพัฒนา ผู้ประกอบการ และนักการเมืองขาดความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ

๓.๓ การบุกรุกที่ดินในพื้นที่ชุ่มน้ำท้องถิ่นโดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นที่สาธารณะประโยชน์และมี นส. เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้รับการเอื้ออำนวยจากเจ้าหน้าที่ของรัฐออกเอกสารสิทธิให้

๓.๔ การขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร และการบริหารจัดการที่เหมาะสม จากแนวคิดและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งผลการศึกษาจะใช้ในการปรับปรุงมาตรการ กลยุทธ์ ตลอดจนแผนการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความสอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) และพันธกรณีของความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาดและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัย การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย วัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค ช่องว่างและข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
๒. เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแนวทาง มาตรการ และกลยุทธ์การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยตลอดจนแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคเอกชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษากฎหมาย นโยบาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องที่ใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย และแนวทางการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการจัดการซึ่งประกอบด้วย การอนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมการ

ใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน โดยมีระยะเวลาการศึกษาตั้งแต่ ธันวาคม ๒๕๕๗ – มิถุนายน ๒๕๕๘

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการศึกษา สรุปได้ดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลทฤษฎีภูมิที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ข้อมูลการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยในปัจจุบัน หน่วยงาน กฎหมาย นโยบาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ

๒. ศึกษาตัวอย่างการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ดีของชุมชนและหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓. สัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคประชาชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ

๔. ศึกษาและวิเคราะห์ช่องว่างของกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศในปัจจุบันโดยใช้ SWOT Analysis

๕. จัดทำข้อเสนอแนะและแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

ผลการวิจัย

๑. ผลสำเร็จจากตัวอย่างการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชน

กลุ่มอนุรักษ์	ผลสำเร็จ		
	ระบบนิเวศ	การบริหารจัดการ	สังคม ชุมชน วัฒนธรรม
๑. กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำสายบุรีบ้านจะรังตาดง อ.รามัน จ. ยะลา เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๓๔	อนุรักษ์พรุลานควายซึ่งเป็นพรุน้ำจืด	มีกฎกติกาในการบริหารจัดการ ทรัพยากร ธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ตามแนวจารีต ไม่มีการประกาศเป็นลายลักษณ์อักษร	เกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่สนับสนุนการทำงานในชุมชน อาทิ กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำสายบุรี กลุ่มผู้นำธรรมชาติ กลุ่มยุววิจัย เป็นต้น
๒. ชุมชนบ้านท่าจูด อ. ตะกั่วป่า จ. พังงา เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๓๕	ชุมชนมีป่าชายเลนเพิ่มขึ้นจากเดิมมีจำนวน ๑๐๐ ไร่เพิ่มเป็น ๓,๐๐๐ ไร่	มีคณะกรรมการบริหารป่าชุมชน	สืบสานความเชื่อดั้งเดิมและพื้นวัฒนธรรมสวนสมรม

กลุ่มอนุรักษ์	ผลสำเร็จ		
	ระบบนิเวศ	การบริหารจัดการ	สังคม ชุมชน วัฒนธรรม
๓. เครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ลุ่มน้ำห้วยบุลิง อ. เมือง จ. แม่ฮ่องสอน เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๔๒	ไร่มุมนเวียนคงที่ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่จำกัด และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	กำหนดแนวเขตพื้นที่ชัดเจน อาทิ ที่ทำกิน พื้นที่ใช้สอย พื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่ทางความเชื่อ ดั้งเดิม รวมทั้งมีกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรร่วมกันในระดับตำบล	เป็นแบบอย่างการจัดที่ดินและการอนุรักษ์ทั้งในระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐ
๔. กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านท่าหาด อ. เขาสมิง จ. ตราด เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๔๕	ป่าชายเลนบ้านท่าหาดฟื้นตัว เต็มโตเป็นขั้นบันไดไม่หลายชั้น	เกิดการจัดการเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ รวมทั้งมีกลไกการบริหารจัดการป่าที่จัดแบ่งหน้าที่ชัดเจน	เกิดกลุ่มออมทรัพย์ที่สร้างชุมชนเข้มแข็ง
๕. กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชดอนหอยหลอด อ. เมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ.	หอยหลอดมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น	มีการสร้างกตึกการหยอดหอย และ กำหนดขนาดหอยที่สามารถจับได้	จัดค่ายเยาวชนรักษ์ดอนหอยหลอด รวมทั้งทำพิธีสืบชะตาดอนหอยหลอด

๒. ผลการสำรวจโดยแบบสอบถาม

๒.๑ ความรู้ความเข้าใจความหมายและคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเข้าใจในความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ และสามารถยกตัวอย่างประกอบได้อย่างถูกต้อง และเข้าใจคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำในประโยชน์ที่ได้รับโดยตรง เช่น เป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ ช่วยป้องกันน้ำท่วม เป็นแหล่งวางไข่และเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์น้ำ แต่มีส่วนน้อยที่มีความเข้าใจในประโยชน์ที่ได้รับทางอ้อม เช่น เป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอนและรักษาภูมิอากาศ ป้องกันการกัดเซาะ การเติมน้ำให้แหล่งน้ำใต้ดิน

๒.๒ ความเข้าใจการใช้ประโยชน์ การคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำที่ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำ เกิดความเสื่อมโทรมและการทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำ

ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเข้าใจการใช้ประโยชน์ที่ไม่เป็นการคุกคามและส่วนน้อยที่เข้าใจว่าการพัฒนาบางประเภทเป็นการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำด้วย เช่น การขุดลอก การสร้างฝาย การเปลี่ยนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นอ่างเก็บน้ำ การนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่ชุ่มน้ำ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ และการทำคั้น และหรือถนนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ และการระบายน้ำออกจากพรุและเกือบทั้งหมดเข้าใจและรับทราบถึงกิจกรรมที่ทำลายและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำสิ้นเชิง เช่น การเปลี่ยนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นชุมชน เป็นพื้นที่เกษตรอย่างถาวร การปล่อยมลพิษลงสู่แหล่งน้ำ

๒.๓ ความเข้าใจด้านกฎ/ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดเข้าใจและรับทราบว่ามีความหมาย ๑ ฉบับ และมีมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ หนึ่งในสามที่ทราบว่ามีความหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องมากกว่า ๑ ฉบับที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ และส่วนใหญ่เห็นว่ากฎและระเบียบที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่เพียงพอต่อการคุ้มครอง ดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำควรมีกฎหมายจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะ

ข้อเสนอแนะ

การสร้างความรู้และความตระหนัก	การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน	การบริหารจัดการ
<p>๑. จัดตั้งศูนย์เรียนรู้การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรวบรวมและเผยแพร่วิธีปฏิบัติที่ดี</p> <p>๒. ส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำในสถาบันการศึกษาทุกระดับ</p> <p>๓. สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาด้านความหลากหลายทางชีวภาพและ climate change กับพื้นที่ชุ่มน้ำ</p> <p>๔. สร้างความเข้าใจและส่งเสริมบทบาทภาคธุรกิจในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำและการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน</p> <p>๕. สร้างเครือข่ายการสนับสนุนระหว่างภาคธุรกิจกับชุมชน</p>	<p>๑. ประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย</p> <p>๒. เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญของประเทศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับโลก (Ramsar Site)</p> <p>๓. ส่งเสริมและสนับสนุน “๑ พื้นที่ชุ่มน้ำ ๑ ตำบล”</p> <p>๔. อนุรักษ์ และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (การปรับตัว และป้องกัน)</p> <p>๕. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ</p> <p>๖. พัฒนากลไกและเพิ่มประสิทธิภาพเพื่อเชื่อมโยงการอนุรักษ์กับการพัฒนา เช่น EIA/SEA</p> <p>๗. ติดตามเฝ้าระวังการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน</p> <p>๘. อนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (ป้องกันและปรับตัว)</p>	<p>๑. ผลักดันการขับเคลื่อนของหน่วยงานตามแผนบูรณาการความหลากหลายทางชีวภาพ</p> <p>๒. ส่งเสริมการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน</p> <p>๓. จัดตั้งคณะกรรมการ/อนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับจังหวัดเพื่อบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน</p> <p>๔. พัฒนาและบูรณาการกฎหมายพื้นที่ชุ่มน้ำ และปรับโครงสร้างภารกิจหน่วยงาน</p> <p>๕. พัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบการเฝ้าระวัง ติดตาม สถานภาพและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำ</p> <p>๖. สร้างกลไกทางการเงินสนับสนุนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ</p> <p>๗. ประสานความร่วมมือกับต่างประเทศติดตามผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและชนิดพันธุ์ต่างถิ่น</p> <p>๘. จัดทำแผนจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำระดับพื้นที่</p>